

ՄԵՐ ԱՆԿԻՒՆԵԼ

Անկախութեան 29-ամեայ ճանապարհը

Համաճարակին հետեւանքով՝ մարդկութեան համար բարդ պայմաններու տակ կը պատրաստուինք նշելու Քայաստանի անկախութեան 29-րդ տարեդարձը:

1991-ի Սեպտեմբեր 21-ին
Հայրենի ժողովուրդը խանդավառ
մթնոլորտի մէջ ու ապագայի
նկատմամբ մեծ յոյսերով ու սպա-
սումներով «Այս» քուէարկեց ան-
կախութեան հանրաքուէին՝ հիմք
դմելով Հայաստանի երրորդ հան-
րապետութեան:

Անցնող մօս երեք տասնամ-
եակները լի էին Վերիվայրումնե-
րով, չիրականացած ակնկալիք-
ներով ու յուսախաբութիւններով։
Արձանագրուեցան նաեւ յաղթա-
նակներ ու ականատես եղանք յա-
ջողութիւններու, որոնք կը շա-
րունակեն յոյս ներշնչել, որ մեր
Յայրենիքը կը գտնուի ծիշդ ճա-
նապարհի վրայ ու աշխարհացրի
հայութեան ուշադրութիւնը կը շա-
րունակ սեւեռած մնալ դէպի Արա-
րատ լերան կողմը։

Անկախ պետականութեան հիմքերը կառուցելու աշխատանքները առաջին օրեն բախտեան ներքին ու արտաքին դժուարութիւններու: Երկրաշարժի վերքերը տակաւին չանոքած, մեզի պարտադրուեաւ Արցախեան պատերազմը, որ ի գին հազարաւոր զոհերու, աւարտեցաւ Հայ ժողովուրդի փայլուն յաղթանակով ու Արցախահայութեան ինքնորոշման իրաւունքի ամրագրումով: Անկախութեան տարիներու մեծագոյն նուածումը եղաւ այդ երբ մեր ժողովուրդը տասնամեակներու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով կարողացաւ վերատիրամալ ու ընդարձակել իր պատմական հողերու մէկ մասը:

Պատերազմական վիճակին գուգահեր տեղի ունեցաւ Հայաստանի շրջափակումը ու մենք ապրեցանք մուրի եւ ցուրտի տարիներ, շատերուն մնելով արտապոթենու հոենց հաւոենիքն:

Կալիբրու լինսց ոպջինսիթեքս.
Նոյն տարիներուն սկսաւ սե-
փականաշնորհման չժրագրաւոր-
ուած ու սխալ հիմերու վրայ
դրուած քաղաքականութիւնը,
որու պատճառաւ փոշիհացաւ երկ-
րի հարստութեան մեծ մասը՝ անց-
նելով սահմանափակ թիւով նար-
դոց ձեռքը ու ժողովուրդի մեկ
սոսուար զանգուածը մատնուեցաւ
աղքատութեան:

Ասոնց յաջորդեցին քրէառ-
լիկարիսիկ համակարգի մը ի
յայտ գալը ու իշխանութեան
բռնազարդումը՝ քսան երկար
տարիներ, որոնց ընթացքին վե-
րացան անկախութեան առա-

Զօհրապ Մնացականեան Հանդիպած Ե Եգիպտոսի Նախագահին Հետ

**Զօհրապ Մնացականեան Գահիրէի մէջ հանդիպում կ'ունենայ
Եգիպտոսի Նախագահ՝ Ապտու Ֆարբահ Ալ Սիսիի հետ**

Պաշտօնական այցով Եգիպ-
տու գտնուող Հայաստանի արտա-
քին գործոց նախարար՝ Զօհրապ
Մնացականեան Սեպտեմբեր 14-ին
հանդիպած է Եգիպտոսի Արաբա-
կան Հանրապետութեան նախագահ՝
Ապտըլ Ֆաթթահ Ալ Սիսիի հետ։
Հայաստանի ԱԳՆ-ը կը յայտ-
նէ, որ Մնացականեան վերահս-
տատած է Հայկական կողմի պատ-
րաստակամութիւնը քայլեր ձեռ-
նարկելու հայ-Եգիպտական համա-
գործակցութեան առաւել ընդլայն-
ման եւ ամրապնդման շուրջ։ Որ-
պէս համագործակցութեան գերա-
կայ ուղղութիւններ՝ զրուցակից-

Ները առանձնացուցած են տեղեկատուական արհեստագիտութեան, ելեկտրոնացին կառավարման, դեղագործութեան, զբօսաշրջութեան եւ գիտակրթական ոլորտները:

Հայաստանի ԱԳ նախարարը
եւ Եգիպտոսի նախագահը բարձր
գնահատած են աւանդական բարե-
կամութեան եւ փոխադարձ յար-
գանքի վրայ հիմնուած հայեկիպա-
տական յարաբերութիւնները՝ ար-
ժեւորելով Եգիպտահայ համայնքի
կամքջող գերակատարութիւնը եր-
կու երկիրներու եւ ժողովուրդնե-

Ծար.ը էջ 6

**Մաքրոն. «Երտողանի Կառավարութեան
Գործողութիւնները Մեծ Պետութեան
Յարիր Չեն»**

Ֆրանսայի նախագահ՝
Էմանուել Մաքրոն

Այդ, սակացն, կը վերաբերի կառա-
վարութեան, բայց ոչ թրքական
պետութեան կամ ժողովուրդին»,
- յայտարարած է Մաքրոն՝ նշելով,
որ Ֆրանսան Անգարայի հետ յա-
րաբերութիւններու լարումը աւելց-
նելու նպատակ չունի:

«Մենք կը ցանկանք խուսափիլ իրադրութեան հետագայ լարումէն: Սակայն, այդ չի նշանակեր, որ մենք կրաւորական կամ հանդուրժող դիրք պիտի գրաւենք», - նշած է Մաքրոն:

«Հայաստան»
Հիմնադրամը \$412,000
Փոխանցած է
Լիբանանի Հայութեան

«Հայաստան» համահայկական
հիմնադրամը ամփոփած է «Անյե-
տաձգելի օգնություն լիբանանա-
հայերուն» դրամահաւաք արշաւը,
որու հետեւանքով հաւաքագրուած
էր շուրջ 312 հազար տոլար:

«Հանգստակութիւնը փոխանցելիս, դրամահաւաք-արշաւին մի-ացաւ նաև «Տաշիր» բարեգործական հիմնադրամը՝ նույիրաբերելով 100,000 ԱՄՆ տոլար: Այսպիսով, հաւաքագրուած գումարը կազմում է 412,000 ԱՄՆ տոլար, որից 310,000 տոլարը համաժանաբար բաշխուում է Լիբանանում գործող կրթական հաստատութիւնների ուսուցիչների 2020-2021 թուականներուն ուսումնական տարուայ 1-ին եռամսեակի աշխատավարձ վճարելու նպատակով: Աւելացուած 100,000 տոլարը կը տրամադրուի կրթական ծրագրերի իրականացմանը: Միեւնուն ժամանակ, հաւաքագրուած գումարից 13,000 տոլար կը տրամադրուի Լիբանանում գործող «Արարատ», «Զարթօնք», «Ազգակ», «Վանայ Ձայն», «Իտարիօ Սեւան» լրատուամիջոցներին», - ըստուած է հիմնադրամի տարածած հաղորդագրութեան մէջ:

«Լիբանանահայերը մշտապէս
մեծ նուիրումով սատարել են թէ՝
հայրենիքին, թէ՝ սփիւռքի հա-
մայնքներին։ Այժմ մեր գործելու
ժամանակն է։ Հանգանակուած գու-
մարը որոշ չափով կը թօթափէ
ընկերա-տնտեսական դժուարութիւն-
ները», - նշած է «Հայաստան» հա-
մայնքական հիմնադրամի գործա-
դիր տնօրին Հակակ Արշամեան։

**Պաքու Կը Բողոք՝
Լիբանանահայերու
Վերաբնակեցումը
Արզախի Մէջ**

Ատրպէջճանի արտաքին գործոց նախարարութիւնը դիմած է եԱՀԿ Մինսքի խումբքին՝ կոչ ուղղելով՝ միջոցներ ձեռնարկելու «Ատրպէջճանի գրաւեալ տարածքներու անօրինական բնակեցումը կանխելու ուղղութեամբ»:

«Հայուստանը, օգտուելով Լի-
բանանի մէջ տեղի ունեցած ողբեր-
գութենէն, սկսած է լիբանանահա-
յերը վերաբնակեցնել Ատրպէջա-
նի միջազգայինօրէն ճանաչուած
տարածքները հանդիսացող Լեռ-
նային Ղարաբաղի եւ յարակից
շրջաններուն մէջ», - նշուած է
Ատրպէջանի արտաքին գործոց
նախարարութեան տարածած յայ-
տառարութեան մէջ:

Յայտնենք որ, Պէջութի
նաւահանգիստէն ներս տեղի ունեցած
հակայ պայթումէն ետք, օստ հազար
լիբանանահայեր տեղափոխուած են
Հայրենիք։ Անոնց մէ ոմանք
հաստատուած են Արդախ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԲՅԿ-Ն Արգելք է քաղաքական Ռեֆորմացիայի ճանապարհին.
Ինչ կորոշի Նիկոլ Փաշինեանը

ՅԱԿՈԲ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

ՊԵԿ քննչական վարչութիւն
նուամ քննուող քրէական գործի
շրջանակուամ ստացուել են փաստա-
կան տուեալներ, որ Արարատցե-
մենտ գործարանի աշխատակից-
ներին աշխատանքից ազատման
սպառնալիքով ստիպել են քուէար-
կել ԲՀԿ օգտին՝ 2012 թուականի
խորհրդարանի ընտրութեանը։
Փաստացի, դա ԲՀԿ օգտին ընտրա-
կաշառքի վերաբերեալ նոր քրէա-
կան գործ է։

Ինչ դատական ճակատագիր
են ունենալու այդ գործերը, ցուց
կը տայ ժամանակը:

Հանրային մակարդակում
քչերն են կասկածում Հայաստա-
նում ընտրակաշառոքի համատա-
րած աւանդոյթին, որ եղելէ նախ-
կին համակարգի օրօք։ Իսկ ԲՀԿ-ն
նախկին համակարգի երկրորդ ուժն
էր, որ ստեղծուեց 2006 թուակա-
նին՝ 2007-08 ընտրական փուլին
ընդառաջ։ Այդ քաղաքական նա-
խագիծը, ինչպէս առիթ եմ ունեցել
մեկնաբանել բազմիցս, Ուրեմա-
քոչարեանախի յետնախագահական
քաղաքական ծրագրերի առանցքն
էր, որի միջոցով երկրորդ նախա-

գահը կամ պլանաւորում էր մնալ վարչապետի կարգավիճակում՝ յետոյ «Պուտին-Մեղւեղեւ» փոխառեղջման մեխանիզմ կիրառելու ակնկալիքով, կամ մնալ վարչապետ՝ յետոյ խորհրդարանական կառավարման անցնելու ակնկալիքով, կամ պարզապես՝ հեռանալ, բայց ձեւաւորելիր, ոչ թէ Սերժ Սարգսեանաի եւ ՀՀԿ իշխանութիւնը:

Գագիկ Ծառուկեանն այդ առումով թերեւս «ոսկէ ընտրութիւն» էր: «Ոսկէ» առաջին հերթին իր ապաքաղաքական բնույթի իմաստով: Դա բաւական գիւղացնում էր նրա միջոցով քաղաքական պլաններ առաջ տանելու հնարաւորութիւնը, ոիսկի հիմնական բաժնեմասը թողնելով նրա վրայ: Նրա վրայ էր իշարկէ նաեւ խոշոր քաղաքական ծրագիր առաջ մղելու ֆինանսական մեծ բաժնեմասը, սակայն այստեղ գործում էր այն տրամաբանութիւնը, որ Ծառուկեան իր մեծ ֆինանսական կարողութեան համար պարտական է նաեւ օրուայ իշխանութեանը, նախագահին, քանի որ Հայաստանում հնարաւոր չէր դառնալ խոշոր մեծահարուստ առանց քաղաքական աջակցութեան:

Ծառուկեանը գուցէ այլ կարծիքի կը լինի, բայց այն, որ նա ճանաչում էր Ռոբերտ Քոչարեանին որպէս անվերապահ հեղինակութիւն, անվիճելի է: Ռոբերտ Քոչարեան իր հերթին չունէր յետիշխանական քաղաքական ծրագրերը ու շահեր սպասարկելու այլընտրանք, չունէր այլ ելք, քան այն մեխանիզմը, որ գործի դրուեցթէ միջոցով: Այլընտրանքը իշխանութիւնը պարզապէս պահելն էր, ինչը թույլ չէր տա Սերժ Սարգսեանը, որը համբերատար սպասում էր իր ժամին՝ նպաստելով Ռոբերտ Քոչարեանի իշխանութեան ամրութեանը:

Սարգսեանը թոյլ չտուեց նա-
եւ ԲՀԿ «Հնարքով» իրեն շրջան-
ցելը: Բայց նուազագոյնը Ռոբերտ
Քոչարեանը պահեց՝ ԲՀԿ միջոցով
ներքաղաքական գործընթացի վրաց
առաւելագործ ազդեցութեան հնա-
րաւորութիւնը: Մերժ Սարգսեանի
համար դա խնդիր էր, միւս կողմից
սակայն թոյլ էր տալիս նաեւ լուծել
մի շարք ներքին ու արտաքին
հարցեր:

2015 թուականին Սարգսեա-
նը ԲՀԿ առաջ դրեց Ռոբերտ
Քոչարեանի հարցը եւ հեռացրեց

Ծառուկեանին ակտիւ քաղաքակա-
նութիւնից, չունենալով սակայն
խնդիրը հիմքից լուծելու հնարա-
ւորութիւն, քանի որ իր հերթին
ունէր լեզիարիութեան մեծ խնդիր։
2017 թուականի անաղմուկ ընտ-
րութեան համար Սերժ Սարգսեա-
նը դիմեց Ծառուկեանի «օգնու-
թեանը»։

Այդպիսով, Հայաստանի քաղաքական համակարգում ձեւաւորուեց մի գործօն, որն իր բացարձակ ապաքաղաքական բնույթով գերազանցում է անգամ ՀՀԿ-ին, միաժամանակ կապուած է նրան «Համատեղ յանցանքի» թելով։ Այդ գործօնը, որ տեւական ժամանակ կատարում էր բուժերի գործառոյթ նախկին ոչ լեզիտիմ համակարգի եւ Հայաստանի պետական շահի միջեւ, յեղափոխութիւնից յետոյ յայտնուել է այլ վիճակում՝ այն կանգնած է քաղաքական ռեֆորմացիայի ճանապարհին։ Ընդունեց ակնառուութիւնը, որ այդ արգելքը հեռացնելու հնարաւորութիւնը միայն քաղաքական նոր իշխանութիւնը։

թէեւ, Նիկոլ Փաշինեանար
կարող է ընտրել այլ տարբերակ
եւ Գագիկ Ծառուկեան «քաղաքա-
կան գործօնից» փորձել քաղել իր
առաւելագոյն քաղաքական դիւլի-
դենսուր, ինչը իրենց հերթին արեւ
են Հայոստանի նախկին երեք նա-
խագահները: Ամբողջ Հարցն այն է,
թէ կա՞յ քաղելու բան, մնացե՞լ է,
եւ ի՞նչ որակ է այն քաղաքական
էֆեկտիվութեան եւ հեռանկարի
իմաստով:

«ՀՐԱԳԻՐ»

«Թէժ Աշնան» Դէմ Նիկոլ Փաշինեանի Ներքին Ու Արտաքիռ Բազմաֆունկցիոնալ Միջոցը

ԱՐԱՄ ԱՄԱՏՈՒՄԻ

Հայաստանի հանրապեն-քաղաքական կենացքում սպասութեած է Ապրիլեան քառօրեաց պատերազմի հանգամանքներն ուսումնասիրող յանձնաժողովի գեկոցը, որն, իհարկէ, հրապարակալին տիրոյթում հասանելի է լինելու մասամբ, սակայն, անկասկած, բոլոր դէպքերում էական ազդեցութիւն է ունենալու աշխանացին քաղաքական օրակարգի ձեւաւորման վրայ: Ալդիմաստով, Ապրիլեան քառօրեացի հանգամանքներն ուսումնասիրող յանձնաժողովի գեկոցը որոշակիօրէն ստացւում է իշխանութեան հակաքայլը ընդդիմութեան նախաձեռնութիւնների ֆոնին: Նկատելի է, որ կառավարութեան, նորիշխանութեան ընդդիմախօսները փորձելու են աշունը «թէժացնել» սոցիալական եւ, ալպէս ասած, ազգային ասպեկտներով, շեշտը դնելով տնտեսական ծանր վիճակի վրայ, որ բխում է կորոնավիրուսի համավարակից, եւ կրթական ոլորտում նոր չափորոշչիների, դրա վրայ էլ կառուցելով «ազգային» ասպեկտը:

Քաղաքական մեծամասնութիւնը գաստացի պատասխանում է Ապրիլեան քառօրեայ պատերազմի օրակարգով։ Ընդ որում, այստեղու ոչ մի հական նշանակութիւն չունի, թէ ինչպիսին է լինելու յանձնաժողովի եղբակացութիւնը, այն հաստատելո՞ւ է անցնող չորստարիներին հնչող տարաբնութեամբ, մեղադրանքները ամբողջութեամբ, մասնակի, թէ՞ ընդհանրապէս հերքելու է դրանք, բերելո՞ւ է նոր մեղադրական հիմքեր, թէ՞ ոչ, տալո՞ւ է քրէական գործերի առհետ թէ՞ ոչ։

առլիթ, թշ՝ ոչ։
Խօսքն, իհարկէ, բացարձակ
նշանակութիւն զունենալու մասին
չէ, քանի որ, անշուշտ, կարեւոր է,
թէ ինչ շարունակութիւն կ'են-
թագրէ զեկուցը իրաւաբաղաքա-

կան առումով։ Խօսքն այն մասին է,
որ քաղաքական առումով ինչպի-
սին էլ լինի զեկոցը, լինելու է
դրա վերաբերեալ բուռն եւ թշժ
ներքին բանավէճ, վէճ, քննար-
կումներ։ Տուեալ պահին կարեւո-
րը դիտում է թերեւս հենց դա,
ու դա է, որ թելադրելու է աշնան,
իսկ գուցէ նաեւ ձմրան քաղաքա-
կան օրակարգը։

Դարձեալ, իհարկէ ոչ բացարձակ, սակայն գերակայ իմաստով, թէկուզ յարակից էֆեկտով: Բանն այն է, որ Ապրիլեան քառօրեաց պատերազմը իրականում շատ լայն ռազմա-քաղաքական զարգացումների եւ շերտերի ճակատագրական հոսք եւ ամբողջութիւն է՝ մինչ պատերազմը, ու նաեւ դրանից յետոց շարունակուած: Եւ այդ համատեքստում տեղի են ունեցել ներքին ու արտաքին շատ այլ հական իրադարձութիւններ, ձեւաւորուել են այդ ամէնի համար պատասխանատութիւնից բխող ներհամակարգային փոխարաբերութիւններ Հայաստանի կառավարող նախկին համակարգի տարբերակութիւնների, դերակատարների: Ճիշտ է:

Դրանով հանդերձ, Ապրիլեան
քառօրեան իր լայն ընդգրկմամբ,
ինչի մասին առիթ ենք ունեցել
խօսելու շատ անդամ, ներառում է
նաև արտաքին յարաբերութիւն-
ների մեծ շրջանակ՝ առաջին հեր-
թին, բնականաբար, Հայստան-
Ռուսաստան յարաբերութեան,
ու եղիոնալ ռուսական քաղաքակա-
նութեան տիրոյթում, սակայն ոչ
միայն: Ընդ որում, այդ շրջանակը
ներառում է ոչ թէ ներհամակար-
գային յարաբերութիւններից
կտրուած, առանձին, այլ ընդհա-
նուր շղթայի, պատճառահետեւան-
քային ընդհանուր կապակցածու-
թեան մէջ: Ի վերջո՞՝ Ապրիլեան
քառօրեայի շրջանակում պէտք է
ներառել Եւրասասցացման գոր-

ծընթացը Արեւելեան գործընկերութեան ԵՄ ծրագրի համատեքստում, դրա ընդհատումը, Եւրասիական միութեանան անդամակցումը: ԵՄ Արեւելեան գործընկերութեան ծրագրի ու Եւրասատցացման համաձայնագրի հարցը գործէ պէտք չէ կտրել դրան նախորդած հայ-թուրքական փուտպոլային դիւնագիտութիւնից եւ դրա տապալումից:

Սիսամանակ, Ապրիլեան
քառորեան գուցէ պէտք չէ կտրել
ԵՄ հետ համապարփակ համա-
ձայնագրի ստորագրումից, որից
առաջ յաջողուեց չէզոքացնել
Հայաստան-ԵՄ ճնշաժամն ու հաս-
նել ստորագրման՝ 2017-ի Նոյեմ-
բերին։ Իսկ վերը թուարկուած
արտաքին զարգացումները ու-
ղեցուել են Հայաստանի ներսում
ներհամակարգային մի քանի թե-
ւերի տարբեր ձեւաչափերի դի-
մակայութեամբ եւ գործակցու-
թեամբ։ Ահա այդ տեսանկիւնից,
Ապրիլեան քառօրեայ պատերազ-
մի հանգամանքները օրակարգա-
յին հարց են, որոնք կարող են
բացուել անընդհատ, գրեթէ ան-
վերջ, շերտ առ շերտ։ Իսկ հաշ-

ԱՐԴԻՇ ՀԱԲԱԹԱՅԵՐ

ԱՐԵՎՈՅԱԹԵՐԻ
ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանի

ԽՄԲԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐԻԱՆԱՏԵԱՆ

MASSIS Weekly
Organ of the Armenian Social
Democratic Hunchakian Party
of Western USA
1060 N. Allen Ave.
Pasadena, CA 91104
Phone: (626) 797-7680
Fax: (626) 797-6863
E:Mail: massis2@earthlink.net
<http://www.massisweekly.com>

Published Weekly
Except Two Weeks in August

Periodicals Postage Paid
at Pasadena CA.
Please Send Address Change To
MASSIS WEEKLY

**Խաչվերացի Պատարագ եւ Ս. Ղեւոնդ
Մայր Տաճարի Հիմնադրութեան 10-Ամեակ**

Անցեալ Կիրակի, Սեպտեմբեր 13ին, Հայաստանեաց Առաքելական Եկեղեցւոյ տաղաւար հինգ տօներէն վերջինն է Խաչվերացը: Այս առթիւ Պըրպէսքի Ս. Ղեւոնդ Մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Օրուան պատարագին էր ԱՄՆի Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Յովնան Արք. Տէրտէռան: Ս. Խորանին կը սպասարկին Արք. Տ. Մանուկ Աւգ. Քչնյ. եւ Արք. Տ. Խաժակ Քչնյ. Հայրերը: Երգեցողութիւնները ներդաշնակ կերպով կատարուեցաւ Եկեղեցւոյ

Պատարագէն անմիջաէս ետք Յովնան սրբազն կարծ ելույթ մը ունեցաւ եւ յայտնեց որ որ Մայր Տաճարի 10-ամեակի հրապարակալին ձեռնարկները կարելի չեղաւ իրականացնել «գորոնա» համաձարակի առթիւ ստեղծուած արգելքներուն պատճառով: Առ այդ գործադրուեցաւ գեղարուեստկան կոկիկ յայտագիր մը, փակ խորանին առջև:

Յաջորդաբար ելոյթներով հանդէս եկան Ս. Ղեւոնդ Մայր Տաճարի «Շնորհալի» երգչախումբը (Հոգեւոր երգեր եւ կոմիտասի

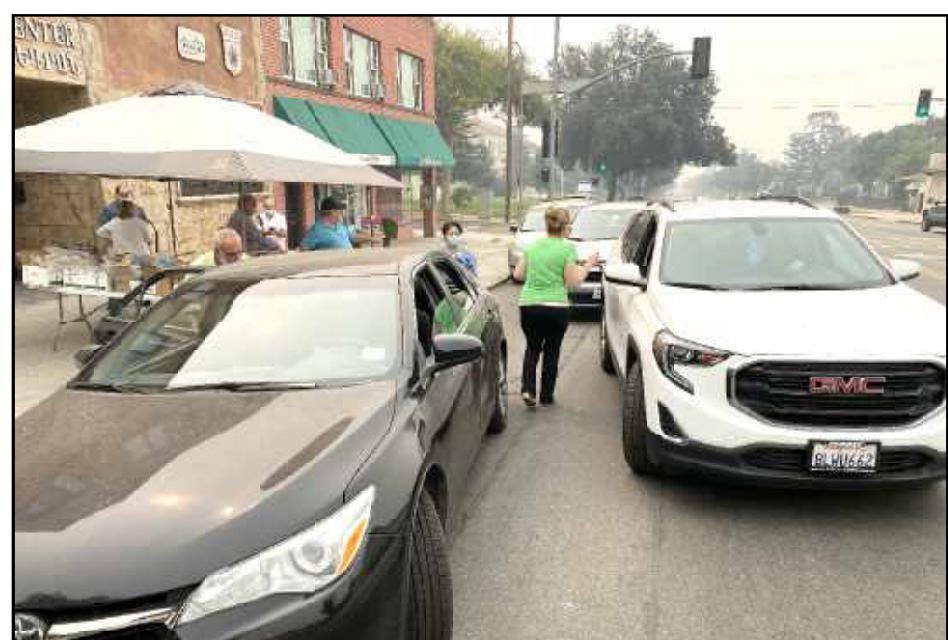

«Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ, զեկավարութեամբ մաեսթրօ Ռաֆֆի Միքայէլեանի:

Պատարագի կիսին տեղի ունեցաւ աւանդական «Անդաստան» արարողութիւնը, օրհնուելով աշխարհի չորս կողմերը եւ ունանը, որպէս բերքի խորհրդանիշ: Իր քարոզին մէջ Յովնան սրբազն անդրադարձաւ Խաչվերացի տօնին եւ խաչի խմաստին ու անոր քրիստոնէական արժէքին իբրեւ խաչեցեալ Քրիստոսի խորհրդանիշ: Մըրբազնն առանձնապէս անդրադարձաւ Ս. Ղեւոնդ Մայր տաճարի շինութեան եւ երախտագիտական զգացումներով արտայատուեցաւ փառապանծ կոթողն իրագործող նուիրեալ անձերուն: Այսուհետեւ մէծանուն ուիրատուներուն անունները կարդաց Եկեղեցւոյ հովիւ Արք. Տ. Խաժակ Քչնյ. Շահպահան, որուն հետեւեցաւ «Տէր Ողործեալ» աղօթքը, ի լիշտակ ննջեցեալ բարերարներու:

ստեղծագործութիւններէն), ինչպէս նաեւ Լոս Անձելոսի սենեկացին նուազախումբը (միջազգային դասական գործերու փունջ մը) զեկավարութեամբ մաեսթրօ Ռաֆֆի Միքայէլեանին:

**Հ.Կ.Բ.Մ.ի Յովանաւորութեամբ
Կարօտեալներու Սննդամթերքի Բաշխում
Փասատինայի Բնակչութեան**

Հայկական Կրթական Բարեմարական Միութեան Փասատինայի կերպոնին մէջ, անցեալ Կիրակի Սեպտեմբեր 13ին, տեղի ունեցաւ սննդամթերքի հերթական բաշխում: Հ.Կ.Բ.Մ.ի հովանաւորութեամբ սոյն միջոցառումին նախաձեղնողներն էին Հ.Կ.Բ.Մ.ի վարչութիւնն ու Հ.Կ.Բ.Մ.ի Տիկնանց Օժանդակական Միութիւնը: Արդարեւ, տասնեակ մը կամաւոր անդամ-անդամուհիներ, սիրայօժար կերպով իրենց օգտաշատ մասնակցութիւնը բերին սննդամթերքի բաշխումի աշխատանքին, որմէ օգտուեցան գործնա համաձարակէն սուժած կարիքաւոր ընտանիքներ, մասնաւորաբար Փասատինայա քաղաքէն եւ

մերձակայ շրջաններէն: Անոնք յատուկ արկղերու միջոցով, ստացան այլազն տեսակի ուտելիքներ (կարագ, մածուն, պահածոներ, բանջարեղին, արմատիք, եւայլն):

Նշենք նաեւ որ Հ.Կ.Բ.Մ.ը մարդասիրական արտակարգ աշխոյժ գործունէութիւն մը կը ցուցաբերէ ներկայիս Պէտրութի նոր Հաճըն թաղորի իր կերպոնական դարձանատան մէջ, ուր առանց կուսակցական եւ հատուածական խորականութեան, բուժ-օգնութիւն եւ ուտեսաներէն կը ստանան երկրի տնտեսական ճնաժամէն, գործնա համաձարակէն եւ Օգոստոս 4ի պայմանէն տուժած հայ բազմահազար քաղաքացիններ:

URGENT APPEAL

We stand in solidarity with our community in Beirut, Lebanon.
The consequences of the tragic explosion on August 4 are horrific.
Nothing can bring back precious lives lost.
Nor is it easy to restore homes, churches, community centers and businesses damaged.
But we can lend a helping hand to our brothers and sisters at the AEBU - Lebanon
who are doing the impossible to help the wounded and the displaced following this disaster.

TOGETHER
let's try to ease the pain and
RESTORE HOPE!

CLICK HERE AND DONATE

ՅԵՂԱՎԻՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՆԱՐԿՈՒՄԸ Եւ Լիբանանեան Տագմապը - Ե

Ծ.Խ. Օգոստոս 4-ին Պէյրութի ահաւոր պայթումը եւ Լիբանանի ապագային մասին հարցադրումներու հեղեղը, առիթը հանդիսացան մեր արխիտին մէջէն դուրս հանելու 44 տարիներ առաջ մեր գրած մէկ յօդուածաշարքը, խորագրուած՝ «Յեղափոխութեան քննարկումը եւ Լիբանանեան Տագնապը», որ յաջորդական 6 թիւերով լոյս տեսած էր Պէյրութի «Արարատ» օրաբերին մէջ, 1976-ի Փետրուար-Մարտ ամիսներուն: Յօդուածաշարքի վերջին թիւով մենք կը ներկայացնեինք մեր խորհրդաժութիւնները, որ ի՞նչ հիմքերու վրա կարելի պիտի ըլլայ կառուցել ապագա Լիբանանը: «Մասիս»ի այս եւ յաջորդական թիւերով պիտի վերատպենք այդ յօդուածաշարքը, որմէ ետք պիտի տանք մեր ներկայի խորհրդաժութիւնները:

ՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՏԵՐ ԴԱԻԻԹԵԱՆ

Երբ Պաղեստինցիք իրենց ամ-
բողջ կարելին կ'ընէին որպէսսպի
արաբները մէկ ճակատով ներկա-
յանան Ազգահովութեան Խորհուրդ,
այս գաղթակայաններուն պաշտ-
րումը եկաւ հարուած մը տալու ի
վնաս իրենց դատին։ Ու Պաղես-
տինեան դատը հարուածել կը նշա-
նակէ օգտակար դառնալ միտնիստ
թշնամիին։ Այս քալով, Փաղանգա-
ւոր Ազգատական խմբաւորումը, կա-
մայ թէ ակամայ, ինկած եղաւ այն
ծուղակին մէջ, զոր սիոնիզմը պատ-
րաստած էր (տես այս բաժնի
երկրորդ մասը)։

Վերադառնալով աջի ու ձախի
հակամարտութեան, պէտք է նշել
թէ ձախակողմեան խմբաւորումին
բազմաքանակութիւնը, ինչընդուժ
մըն էր, որ կը գժուարացնէր կտրուկ,
միաձայն ու ազդու որոշումներու
առնուլիլը: Հետեւաբար կրնար տկա-
րացնել անոնց ունեցած ազդեցու-
թիւնը իրենց համակիրներուն վրայ,
որոնցմէ պատեհապաշտ մարդիկ
կրնացին «անձնական հաշիւներ»
բանալ փորձել: Այս գրութիւնը
նմանապէս ներկայ էր աջակողմեան
խմբաւորումին մօտ: Ասոր գլխա-
ւոր պատճառը կը հանդիսանար,
տիրող մթնոլորտէն ծնունդ առած
նոր դէմքերու եւ «Քլիքներու»
երեւումը: Հոս էր կրկնենք սկիզբը
ըրած մեր մէկ նկատողութիւնը, թէ
յեղափոխութեան մթնոլորտին մէջ,
կարդ մը աւանդական ղեկավարներ
կը կորսնցնեն իրենց ազդեցու-
թիւնը, ու տեղի կու տան նոր
դէմքերու երեւումին, որոնք իրենց
«աքթիւ» գործունէութեամբ իրենց
շուրջ կը հաւաքեն այդ ղեկավար-
ներուն համակիրները: Լիբանանի
պարագան տարբեր չէր, ինչպէս կը
վկայեն Քոլէլաթի, Տանգուրայի,
Մուքատահմի, Մուսթաֆա Սամադի
եւ ալյոդ օրինակները:

Սակայն որքան այս խառնակ վիճակը կ'երկարէր, ազնքան խուժ-ժանը անզսպելի կը դառնար, ուստի եւ բոլոր կողմէրը իրենց կարե-լին կ'ընէին համաձայնութեան գա-լու համար: Սակայն նկատելով որ որեւէ կողմէ չէ ուգեր սկիզբէ զիջո-ղը ըլլաւ, ուստի կը գտնուէր հա-սարակաց բարեկամ մը, որպէսզի հաշտարարի դերը կատարէ: Այս տագնապի պարագային, այդ բա-րեկամը Սուրբիան էր, որ իր ամ-բողջ ուժը նժարի մէջ զնելով կը յաջողէր յուծումի մը յանգի:

Բ. Արտաքին գետնի վրայ

Արտաքին գետնի վրաց, լիբա-
նանեան տագնապին այս աստիճան
զարգացման գլխաւոր պատճառը,
մեր կարծիքով Խրայէլն է, ապա
կու զան արաբական կարգ մը
երկիրները: Հաստատելու համար
մեր այս դիրքը, հպանցիկ ակնարկ
մը նետենք սիոնական շարժումի
աստծութեան մուտ:

Երբ սիոնական շարժումը,
վերջնականապէս Պաղեստինը ընտ-

ըեց (*) որպէս հրեաներու ապագայ պետութեան վայր, այդ ժամանակ այս հողամասը կը գտնուէր Օսման-եան կայսրութեան տիրապետութեան տակ: Ուստի եւ շարժումը փորձեց տարբեր միջոցներ ի գործ դնելով տիրանալա այդ հողամասին: Այս մասին թէստոր Հերացը (Սիոնականութեան գլխաւոր զաղափարաբանը) իր «Հրեաներու Պետութիւնը» գրքին մէջ կը գրէ: «Եթէ Նորին Մեծապատուութիւն Սուլթանը (Ապահով Համիտ Բ.) մէզի յանձնէ Պաղեստինը, պիտի կարողանանք ամբողջովին ողջնցնել Թուրքիոյ եկեւմուտքը... Եւրոպայի համար պիտի հանդիսանանք նախակայան մը Ասիրոյ դիմաց, քաղաքակրթութեան յառաջապահը, խարիսխ մը, բարբարոսութեան դէմ: Պիտի մնանք, որպէս չէզոք երկիր, մնայուն յարաբէրութիւն մշակել նաեւ ամբողջ Եւրոպայի հետ, որը պիտի ապահովէր մեր գոյութիւնը»: Սակայն երբ զանազան պատճառներով այս մէկը չիրականացաւ, Սիօնիզմը մշակեց տարբեր փլան մը, զոր յաջողութեամբ գործադրեց: Անոնք մեծ դեր խաղացին իթթիւատ Վէ Թէրաքքը կուսակցութեան հիմնումին մէջ ու անոր գլուխը հասցուցին դաւանափոխ հրեաներ (Թալէսթ, Էնվեր եւայլն...) Ու այս կուսակցութիւնը, Թուրքիան (Գերմանիոյ կողքին) մտցուց համաշխարհային Ա. պատերազմին մէջ, գիտնալով հանդերձ թէ այսպիսի քայլ մը մեծապէս վտանգաւոր էր երկրին համար: Ու ինչպէս գիտենք, պատերազմը վերջացաւ ի վնաս Գերման-

իոյ ու անոր դաշնակից Թուրքիոյ,
որմէ վերջնականապէս անջատուե-
ցան անոր Եւրոպական Հողերուն
մէծ մասը ու ամբողջ արաբական
աշխարհը: Մինչ այդ սակացն,
տարբեր բեմահարթակի վրայ, սի-
ռնիզմը յաջողած էր Անգլիայէն
կորպէլ Պալֆորի յայտարարու-
թիւնը (1917ին որ իրենց կր խոս-

տանար ազգային օճախ մը Պաղեստինի մէջ, փոխադարձաբար անոնց խոստանալով հանդիսանալ նախակայան մը Ասիոյ դիմաց, որ միաժամանակ պիտի պաշտպանէր Անգլիոյ շահերը աց շրջանին մէջ ինչպէս եւ հսկէր Հնդկաստանի ճամքուն: Սակայն հոս փակագիծի մէջ աւտոք նէ, թէ աստիճանի

սէշ պէտք է սշնլ թէ պատուիզազր
շըջանին, Անգլիա ու Ֆրանսս,
սիրաշահելու համար Արաբները,
էմիր Ֆէյսալին խոստացած էին
չնորհել Արաբական անկախ թա-
գաւորութիւն մը (Յորդանան-
իրաք-Սուրիա-Լիբանան), պայմա-
նաւ որ արաբները ապստամբէին
Օսմանեան թուրքիոց դէմ: Սակայն
էռա ասաբէնաձը կը մէջ մահաց

Երբ պատերազմը կը վերջանար, անոնք կը դրժէին իրենց խոստումը եւ շրջանը կը բաժնէին Անգլիական (Իրաք-Յորդանան-Պաղեստին) եւ Ֆրանսական (Սուրիա-Լիբանան) շրջաններու: Արաբական աճող գժգոհութիւնը ձեւով մը հարուածելու համար, անոնք մե-

ծապէս կը քաջալերէին հրէական ներգաղթը, այն ծրագրով թէ հրէ-ական պետութիւն մը աց հողածա-սին վրայ, կրնար փոխանորդաբար հետապնդել իրենց շահերը: Ու 1948ին կը հիմնուէր իսրայէլի պետութիւնը: Սակայն շրջանի արա-բական երկիրները միաձայնու-թեամբ դէմ կ'արտայալութէին այս քայլին ու կը մերժէին ճանչնալ այս թշնամի պետութիւնը: Ար-դիւնքը կ'ըլլար 1948ի պատերազ-մը, ուր արաբները կը պարտուէին ու կը կորսնցնէին յաւելեալ հողեր, մինչ պաղեստինցի ժողովուրդը կը բռնէր զաղթի ճամբան: Սալայմ իսրայէլցի ղեկավարներուն հին երազը տակաւին չէր իրականա-ցած: Այլ խօսքով «Եփրատէն Նե-ղոս» տարածութեան «իսրայէլա-ցումը» դեռ շատ ետ կը մնար: Ուստի կը պատրաստուէին յա-ջորդ հանգրուանին որ կը ներկա-յանար 1956ի պատերազմով, որու-ընթացքին անսնք բաւական կը յառաջնալին, սակայն մեծ տէրու-թեանց ազդարութիւններուն վրայ, (մանաւանդ վարչապետ մարա-ջախտ Պուլկանինի սպառնագիրէն ետք) կը ստիպուէին ետ քաշուիլ: Յաջորդ տարին (1957) հնդիկ լրագ-րող Ռ. Ք. Քարամժոտ կը հրատա-բակէր «Իսրայէլի Դաշոնը» անու-նով գիրք մը, ուր յայտնութեան կը ըերէր «Իսրայէլեան բանակի սթրա-թէֆիք բլանը 1956-57ին» փաս-տաթուղթը, որ կը հաստատէր իս-րայէլի ծաւալողական ծրագիրնե-րը, եւ ուր ի միջին ալլոց կը նշուէին այն սահմանները, որոնց գրաւու-մով իսրայէլ կրնար ինպինք պահ-հով զգալ: Այդ սահմաններն էին 7 Հարաւէն՝ Ղազզա եւ Սինայ, Արե-ւելքէն՝ Արեւմտեան Յորդանան (Դիլալ Խալիլ) եւ Արեւելեան Յոր-դանան (մէջն ըլլալով անապատա-լին շրջանը) իսկ Հիւսիսէն՝ Կոլան, Հարմուն եւ ամբողջ տարածու-թիւնը մինչեւ Լիթանի: Այս մէկը իբրեւ առաջին քայլ, որուն պիտի յաջորդէր երկրորդ քայլ մը, որ կը միտէր խորտակել Արաբական Միու-թիւնը, մնուցանել կրօնական փոքր պետութիւններ իսրայէլը շրջա-պատող հողերուն վրայ: Այս հիմն-ուելիք փոքր պետութիւնները պի-տի ըլլալին.

1) Տիւրզի պետութիւն (անապատային շրջանը եւ ձէպէլ Տըրուղիք):

2) Շիի պետութիւն (Լիբանա-նէն մաս մը - ձէպէլ Աամել եւ շրջանը);

3) Մարոնի պետութիւն (Լեռ-նալիքանան - հիւսիսային տարածութիւնը մինչեւ սուրբիական սահման):

4) Ալառուի պետութիւն (Լաթաքիա, եւ մինչեւ թրքական սահման երկարող տարրածութիւնը):

5) Քրտական պետութիւն (Հիւ-
սիսային իրաք):

Նավար շրջան մը Եպիպուսի Ղպտի-
ներուն համար:

8) Կր մնային հետեւեալ շրջան-

ները. - Դամակոս, Հարաւային
իրաք, Եղիպտոս, Միջին եւ Հարա-
ւային Սէպուտական Արաբիա, որոնց
մէջէն, մէծապէս փափաքելի էր
հաստատել անցքեր, ենթակայօտար
ու ժեռու:

Ուժեղութ:

Ուրեմն առնելով Ա. մասը կը
տեսնենք, թէ ան ամքողջութեամբ
(բացի Լիթանիէն) իրագործուե-
ցաւ 1967ի պատերազմին: Խորացէլ
չյարձակեցաւ Լիթանանի վրայ,
որովհետեւ անոր եւ իր միջնեւ

գոյութիւն ունէր 1949ին ստորագրուած ոչ-յարձակողական դաշնագիր մը եւ որովհետեւ այդժամանակ Լիբանանի վայելած դիրքը ԱՄՆի ու Արեւմտեան տէրութեանց մօտ, արգելք կը հանդիսանար այս քայլին: Այդ թուականէն ի վեր սակայն, կատարուեցան կարեւոր փոփոխութիւններ, որոնք շրջեցին Լիբանանի դիրքը: Արդարեւ, Լիբանան, ստորագրելով Գահիրէի համաձայնագիրը Դեկտ. 1969ին (ուր ի միջի այլոց կ'ընդունէր պաղեստինեան զինեալ ներկայութիւնը Լիբանանի մէջ, ու կը բանար իր Հարաւային սահմանը անոնց առջեւ), երկիրը փոխադրեց չէզոք դիրքի դէպի կէս-ճակատացին դիրքի ու այսպիսով խախտած եղաւ իսրայէլի հետ գրյութիւն ունեցող 1949ին դաշնագիրը: Տարբեր խօսքով, ան այլեւս չէր կրնար իսրայէլեան որեւէ նախաձարձակումի դէմ, արդարանալ թէ ինք չէզոք դիրքի տէր երկիր մընէ, ու այսպիսով իսրայէլեան ներխուժում մը կրնար եւ հաւանական դառնալ: Հարաւային Լիբանանի վրայ կատարուող իսրայէլեան ամենօրեայ յարձակումները, որոնք իբր արդիւնք տեղացի ժողովուրդը կը գաղթէր դէպի Պէտութ, ու անոր շուրջ կը հիւսէր աղքատութեան օղակ մը գլխաւորաբար կը միտէին լիբանանցի ժողովուրդին մէջ ստեղծել ատելութեան զգացում մը հանդէպ պաղեստինցիին, զայն նկատելով այս գաղթին ու թշուառութեան զիսաւոր պատճառը: Ուրեմն իսրայէլ, փորձեց հրահրել ու զարգացնել ներկայ տագնապը, որպէս զի այդ յանգի բաժանումի մը, որմէ ետք կարգը պիտի գար Սուրիոյ, իրաքի եւ այսպէս յաջորդաւող:

Արդէն իսկ Կիպորի բաժանումը, նախատեսուած Քիմինձըրի կողմէ, որ կը միտէր «քոնթրոլի» տակ առնել Սուէզը, Ռաֆորը, նաֆթարտածող նաև հանգիստները ու մէկ խօսքով ամբողջ Միջին Արեւակը, կարգ մը մարդոց մտքերուն մէջ արթնցուցած էր այն կասկածը, թէ Լիբանանը կրնար երկրորդ զոհը ըլլալ: Ճիշդ ասոր համար է որ Սուրբիա, առաջին մէկ օրէն իր կարելին ըրաւ որ այս տագնապը աւելի չընթարցակուի ու պաղեստինցիներուն թելադրեց բռնել միջին ճամբար մը ու չի կրկնել Ամմանի սիսալը: Սակայն երբ աջակողմեան զանգուածը շատ յառաջ գնաց ու վայրկեան մը այնպէս թուեցաւ թէ երկիրը ուղղակի ենթակայ բաժանումի անծանօթ բոլոր միջոցներուն դիմելով արգիլեց այսպիսի քայլ մը, որուն հետեւ

ւանքները աննախատեսելի էին:

Ղիբանանի տագնապին լուծ-
ման ուշացումին երկրորդ պատաս-
խանատուն մեր կարծիքով Արա-
բական երկիրներու միջեւ գոյու-
թիւն ունեցող ներկայ անհասկացո-
ղութիւնն է։ Արդարեւ, հոկտեմ-
բերեան պատերազմէն ետք նախա-
գահներ Սատաթ ու Ասատ ըռնեցին
տարբեր ճամբաններ։ Ասատ ուզեց
աւելի յառաջ տանիլ այդ պատե-
րազմական վիճակը, որպէսզի յան-
գի արագ լուծումի մը, մինչ Սա-

տաթ, հետեւելով Քիսընճըրի քայլ
առ քայլ քաղաքականութեան, փոր-
ձեց խաղաղօրէն լուծել խնդիրը՝
որդեքրելով թաքթիք մը, որ կը
գժուարացնէր լուծումը եւ կը
սպառնար պառակտել արաբները։
Սատաթի այս քայլը համապատաս-
խան չէր այդ շրջանի հոգեվիճա-
կին. նևատի առած ոռ ատ ժամա-

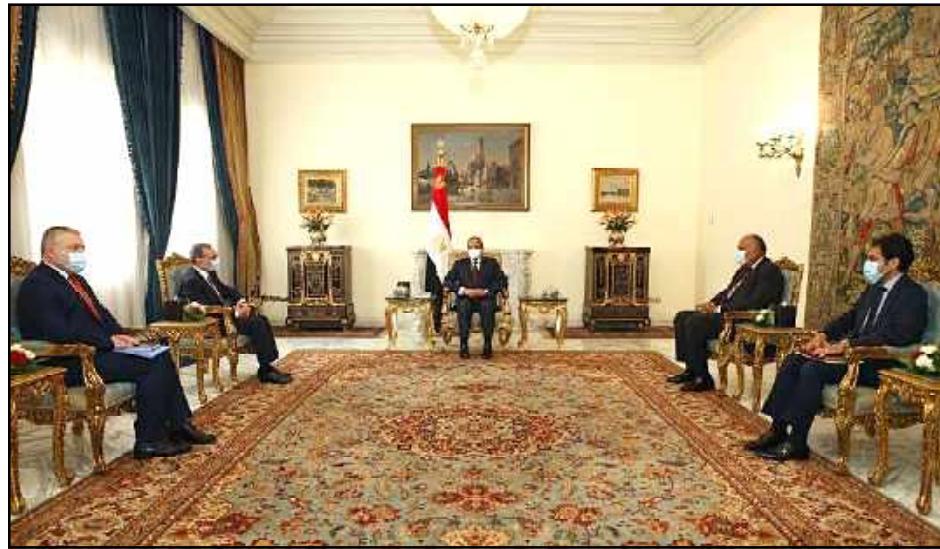
Ծար.ը էջ 13

massis Weekly

Volume 40, No. 36

Saturday, SEPTEMBER 19, 2020

Armenia Voiced Strong Support to Egypt Over its Disputes with Turkey

CAIRO (RFE/RL) — Armenia voiced on Monday strong support for Egypt's position in bitter disputes with Turkey over maritime boundaries in the eastern Mediterranean and the conflict in Libya.

Making an official visit to Cairo, Foreign Zohrab Mnatsakanyan also accused Ankara of destabilizing these and neighboring regions, including the South Caucasus.

"We are following closely developments in the Eastern Mediterranean," Mnatsakanyan said after talks with his Egyptian counterpart Sameh Shoukry. "We are in solidarity with Greece and Cyprus on their inalienable rights to economic activities in the exclusive economic zone in line with international law."

"I want to also emphasize our solidarity and support to Egypt in the same way," he told a joint news conference held shortly before his sepa-

rate meeting with Egyptian President Abdel Fattah al-Sisi.

Mnatsakanyan went on to praise Egypt's "commitment to peace and stability" in Libya where Cairo and Ankara support rival warring factions. "We very much welcome your efforts in this regard," he told Shoukry.

Tensions between Turkey on one side and Greece, Cyprus and Egypt on the other have grown in recent months over conflicting claims to the extent of their continental shelves in the eastern Mediterranean.

In early August, Egypt and Greece signed an agreement designating their exclusive economic zone in the region thought to be rich in natural gas. Both nations had denounced as illegal a similar deal signed by Turkey and Libyan government earlier. For its part, the Turkish government described

Continued on page 4

Armenian Government Lifts Coronavirus State Of Emergency

YEREVAN—The Armenian government lifted on Friday a state of emergency declared six months ago while keeping in place safety rules designed to prevent coronavirus infections in the country.

The government introduced a nationwide "quarantine" regime which will allow it to continue requiring Armenians to wear face masks in all public areas and enforcing social distancing and hygiene rules for businesses.

The new regime, which will remain in force until January 11, stems from a government bill which was passed by the Armenian parliament last week and signed into law by President Armen Sarkissian on Thursday.

The bill also empowers relevant authorities to impose nationwide or local lockdowns, seal off communities hit by COVID-19 outbreaks, close Armenia's borders and isolate people infected with the disease. The authorities can also ban or restrict public gatherings.

The government drafted the bill to avoid extending the state of emergency again on September 11. The move came amid a steady decline in coronavirus cases registered in the country.

The daily number of new cases reported by the Armenian Ministry of Health varied from 108 to 177 in the course of this week, sharply down from an average of 550-600 cases a day registered in the first half of July. There has been a similar drop in coronavirus-related deaths, which have totaled 1,189 since the start of the pandemic, according to the ministry.

The government also decided to reopen all schools and universities shut down in March. Classes there will resume on September 15.

Prime Minister Nikol Pashinyan stressed on Thursday the importance of continued enforcement of the remaining safety rules, warning of the risk of a "second wave" of COVID-19 infections.

Armenian Massacres Helped Shape U.S. Foreign Policy: Prof. Charlie Laderman

Panel Reviews "U.S. Humanitarian Intervention" Then and Now

LONDON -- Prof. Charlie Laderman and his pathbreaking work, "Sharing the Burden. The Armenian Question, Humanitarian Intervention, and Anglo-American Visions of Global Order," (OUP), 2019, were a topic of discussion among leading scholars working on the Armenian Genocide. Hosted by Ara Sarafian and Vincent Lima, this was an "In Conversation" session of the Gomidas Institute on 2 September 2020. Prof. Laderman was joined by two other distinguished guests, Prof. Vicken Cheterian, (University of Geneva and Webster University, Geneva) and John Evans, former US ambassador to Yerevan.

The panel discussion is now available online.

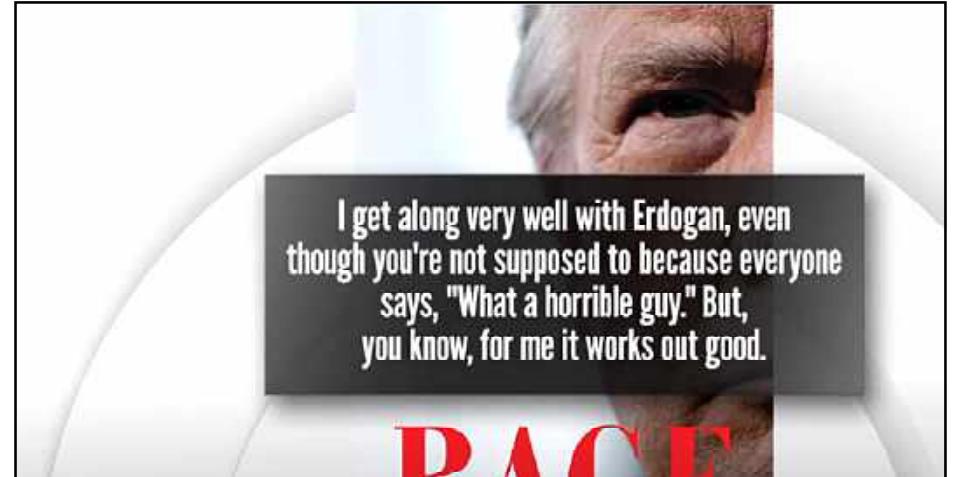
Opening with an illustrated presentation, Prof. Laderman touched on three critical points which framed the debate that followed.

1. The little known 1896 Congressional resolution protesting against the massacre of 100,000 Ottoman Armenians under Abdul Hamid II. This was a major milestone in US foreign policy and reflected important shifts in US politics, including an interest in the "Armenian Question" as it was known at the time.

Continued on page 4

Donald Trump to Bob Woodward "I Get Along Very Well with Erdogan"

The Tougher' They Are, 'The Better I Get Along With Them'

I get along very well with Erdogan, even though you're not supposed to because everyone says, "What a horrible guy." But, you know, for me it works out good.

RACE

NEW YORK—Appearing on the Today show Monday, Bob Woodward shared new audio from a Jan. 22 conversation he had with President Donald Trump in which the president boasted about his relationship with Turkey's autocratic leader Recip Tayyip Erdogan.

"I get along very well with Erdogan," Trump told Woodward. "Even though you're not supposed to, because everyone says 'What a horrible guy.' But for me it works out good. I can tell you that the relationships I have, the tougher and meaner they are, the better I get along with

them. You'll explain that to me some day, OK? But maybe it's not a bad thing. The easy ones are the ones I maybe don't like as much, or don't get along with as much."

Woodward noted the shocking nature of Trump admitting to aligning himself with leaders such as Turkey's president, while simultaneously having tense relationships with longtime allies.

"He is the face of the United States to the world," Woodward said. "And he has said — and there it is — 'Hey, look. I get along with these bad guys, but not the good guys.'"

New Members of Armenian Constitutional Court Appointed

YEREVAN -- The Armenian parliament elected on Tuesday three new members of the country's Constitutional Court who will replace justices ousted in June.

The parliament's pro-government majority voted for them three months after passing constitutional changes calling for the gradual resignation of seven of the court's nine judges locked in a standoff with Prime Minister Nikol Pashinyan's political team.

Three of them were to resign with immediate effect. The constitutional amendments also required Hrayr Tovmasyan to quit as court chairman but remain a judge.

Tovmasyan and the six other court justices have been under strong government pressure to step down over the past year. Pashinyan has accused them of maintaining close ties to Armenia's former government and impeding his judicial reforms. Tovmasian has dismissed Pashinian's claims and in turn accused the prime minister of seeking to take control of the country's highest court.

In line with the Armenian constitution, Pashinyan's government, President Armen Sarkissian and a national convention of Armenian judges each nominated last month a candidate to replace the ousted high court members.

The government's pick for the court was Edgar Shatiryan, a 40-year-old law lecturer, while Sarkissian nomi-

nated Artur Vagharshyan, a chair of jurisprudence at Yerevan State University. The judges' nominee, Yervand Khundkaryan, has headed the Court of Cassation, Armenia's highest body of criminal and administrative justice, for the last two years.

Pro-government deputies overwhelmingly backed all three candidates despite objections voiced by some of them. The latter claimed, in particular, that Khundkaryan, Vagharshyan and Shatiryan were linked to the former Armenian authorities in one way or another.

Alen Simonyan, a deputy parliament speaker and leading member of Pashinyan's My Step bloc, downplayed the misgivings. "Believe me, no matter whom we nominate there will always be conflicting interests," he told journalists after the announcement of the parliament vote results.

Simonyan also insisted that the current authorities are not intent on creating a "puppet" Constitutional Court. "The authorities are forming a new and principled Constitutional Court," he said.

The election of the new court justices was boycotted by lawmakers representing the two parliamentary opposition parties, Prosperous Armenia and Bright Armenia. They maintain that the recent constitutional changes were enacted in breach of other articles of the Armenian constitution.

Air France Resumes Regular Flights to Armenia

YEREVAN (Armradio) — Air France will resume regular Paris-Yerevan-Paris flights three times a week from September 13, 2020.

According to the French Embassy in Armenia, reservations are made directly via the Air France website or Saberatours-Sevan (+ 525 555 37410) and Executive Travel Air City (+ 37460 612277) or + 37460 612288.

The regular flights to and from the Republic of Armenia have reopened, the Civil Aviation Committee informs.

At the same time, the Committee notes that it's up to airlines to make decisions regarding the resumption of flights, frequencies and directions.

The conditions and restrictions on the entry of passengers leaving Armenia for another country are regulated in accordance with the rules established by that country.

For more detailed information, it's necessary to contact the airlines or their representative offices in Armenia.

According to the Armenian government decision of August 12, non-citizens will be allowed to Armenia. They can choose to self-isolate for 14 days or take a PCR test and leave the quarantine, if the result is negative.

Foreign citizens can obtain a visa to Armenia only at the Armenian diplomatic representations abroad.

Armenia Strongly Rejects Instigation of Inter-Ethnic Animosity

UNITED NATIONS -- Armenia resolutely rejects racial and ethnic profiling and instigation of inter-ethnic animosity, as these can only cultivate fertile ground for radicalization, Mher Margaryan, Permanent Representative of Armenia to the UN, said at the High Level Forum on the Culture of Peace convened by the President of the 74th Session of the UN General Assembly.

"We have welcomed the launch of the UN Strategy and Plan of Action on Hate Speech and remain a strong contributor to the international efforts for the prevention agenda. As demonstrated so many times before, intolerance, cultivation of hate speech against ethnic and religious groups, if not prop-

erly addressed, can lead to mass atrocities and crimes against humanity," he said.

"We have been consistent in supporting multilateral efforts aimed at prevention of genocide and strengthening early warning capacities of the United Nations. The UN resolutions tabled by Armenia on the prevention of genocide constitute important manifestation of effective multilateralism which we are strongly supporting," the Ambassador stated.

He reiterated Armenia's unwavering adherence to the promotion of the ideas, goals and principles enshrined in the Declaration and Programme of Action on the Culture of Peace.

Armenian Schools, Universities Reopen After COVID-19 Shutdown

YEREVAN -- Schools and universities across Armenia reopened their doors to students on Tuesday six months after being closed because of the coronavirus pandemic.

Classes for first graders and university freshman students began earlier this month.

Virtually all Armenian educational establishments switched in March to online classes that continued until the end of the last academic year in June.

The Armenian government decided last month to end the shutdown amid a falling number of coronavirus cases in the country. The downward trend has continued since then.

The government set strict sanitary and hygienic rules for all schools, universities and vocational training colleges. In particular, there can be no more than 20 schoolchildren in a classroom at a time and all of them must be seated apart and wear face masks dur-

ing classes.

School administrations have to provide students with hand sanitizers and regularly disinfect classrooms. They must also ensure that all teachers get tested for COVID-19.

The mandatory testing of Armenia's 30,000 or so schoolteachers began a week ago. Teachers found to be infected with the disease must self-isolate or be hospitalized, if necessary.

The Ministry of Education reported on Monday that 1,280 teachers have been allowed to continue working online because of their old age and/or chronic diseases.

The government rules also allow those students who are chronically ill or have infected family members to stick to distance learning. More than 2,400 of the country's 397,607 secondary and high school students have qualified for such exemptions, according to the ministry.

FAR Children's Center – A Unique Place of Healing and Caring

BY FLORENCE AVAKIAN

Two eighteen year olds, Michael and Khan, each spent several weeks, traveling by foot, taxi, truck through Iran and Turkey, often without food, to arrive in Armenia. These two boys, from Muslim families came separately from war-torn Afghanistan where terrorist acts had reached their homes and families. They would be forced to join the armed forces and become mercenaries.

Both were warmly welcomed to the Fund For Armenian Relief Children's Center in Yerevan two years ago, now speak fluent Armenian, in addition to four other languages, and have helped the staff of this Center.

For twenty years this Center, the only one of its kind has taken in and healed children who have been abused, sexually trafficked, beaten, abandoned and or are homeless.

Michael's story took a difficult turn when he arrived in Armenia. Abused himself, he had lost his mother in childhood, and had crossed the border into Armenia illegally without ID. He appeared in a village, and the residents called police. Arrested and taken to jail, he remained there for two years. "I cried all the time, often did not eat, and never saw the sun," he said in a telephone conversation from Yerevan

correctly as possible. I also wanted to re-establish ties with my relatives who have been scattered all over the world since the 1980's."

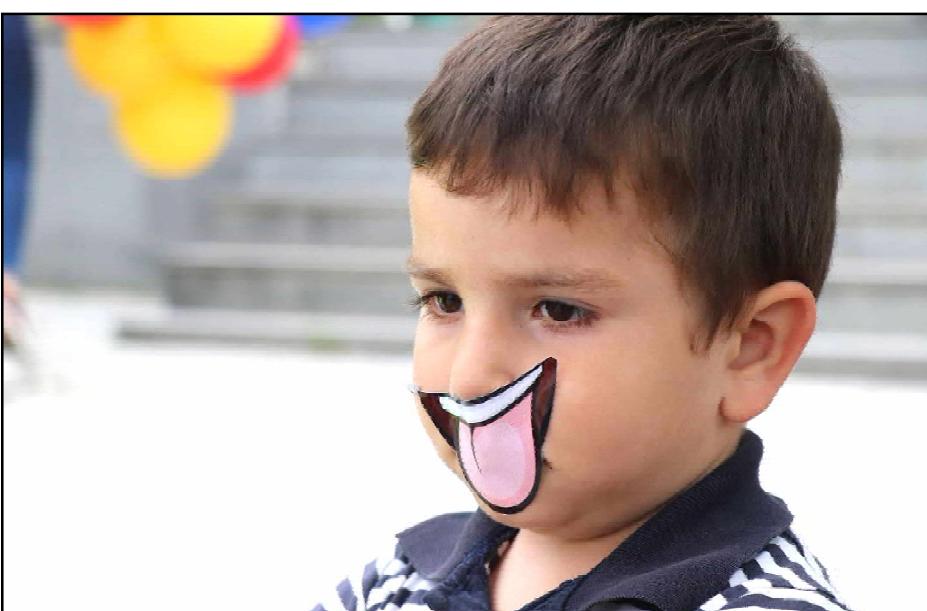
Michael continues by saying that the Children's Centers specialists "gave me a telephone and internet connection so I could call my father and tell him that everything is fine with me. I gradually mastered Armenian and my social worker let me register for sports classes which have completely redefined my life. Now I have Armenian friends, speak Armenian well enough and am very well received in Armenia."

Embodies Home and Trust

The Children's Center, Michael says "embodies trust for me, and is home. After sports, I come 'home' to water my flowers and trees, and take care of them. Of course, one day, I will have my own house which will be as hospitable as the FAR Children's Center."

Tall and handsome, he has modeled in shows, but he hopes to be a boxing champion. Devoted to his father who lives with Michael's two sisters in Afghanistan, he nonetheless says that he "feels Armenian. I love the people here. They are so kind. I want to live in Armenia." Eighteen-year old Khan "very much misses his parents, five brothers and eight sisters, and hopes someday to return to Afghanistan.

When Khan crossed the border

with this writer.

NGO lawyers in Armenia who work with refugees, finally were able to free Michael who asked for asylum. He has been at the Children's Center for the past two years.

"At first, after prison, I had the feeling that I was in another closed facility. I tried to do everything as

into Armenia, he had "feelings of fear, anxiety and uncertainty. The police took me where there was a different atmosphere, many children, everything bright, people smiling and treating me well. I didn't understand what they said, but I had a sense of security. They spoke to me through an interpreter and I asked if I could contact

Grave of Urartian Woman Buried with Jewelry Unearthed in Van

VAN -- A grave belonging to a noble Urartian woman buried with her jewelry was found at the Çavustepe Castle (Haykaberd, meaning Fortress of Hayk) in the province of Van, Daily Sabah reports.

Since 2017, excavation works have been ongoing at the Castle, conducted by a team of academics led by professor Rafet Çavusoglu, head of the archaeology department at Van's Yüzüncü Yıl University.

Over the course of the protracted dig, the team discovered a necropolis believed to mark the burial site of the Urartian ruling class.

Recently, this has led to the

my family and tell them I am in a safe place where nothing threatens me."

Khan started to learn Armenian with the help of the children at the Center. "Now I understand and speak Armenian well enough. I also started to attend sports clubs and make friends outside the Center."

A Safe and Unique School

Khan comments that the Center always awakens two feelings in me. One, that nothing will happen to anybody while they are here and the specialists are with them Secondly that it is a unique school for everyone to increase their knowledge and skills every single day."

He continues, that the Center helped him to "overcome my traumas, and also to prepare for an independent life. Here, I started taking photo-video recordings with specialists, learning computer programs related to editing." He has been at the Children's Center in Yerevan for two years, teaching graphic design, and football to the children.

"I love the Center's staff very much. They are always ready to help me. I would like to emphasize that I don't feel like a stranger in Armenia and in the Center. I always have a chance to share my cultural experience with Armenians, and want to say they are great. I love them, but I also miss my family very much, and want to reunite with them."

A Strengthening

The three Syrian youngsters have grown up in Halep where their ancestors came after the Genocide. In Armenia they lost their mother. After facing long time hunger in Syria, they finally got strong physically, strengthened their

unearthing of the skeletal remains of a woman buried with a full set of exquisite jewelry. The team's anthropologists are now set to examine the skeleton in a lab environment to determine the cause of death and the exact age of the woman.

Urartu also known as the Kingdom of Van, is an Iron Age kingdom centered around Lake Van in the historic Armenian Highlands. The kingdom rose to power in the mid-9th century BC, but went into gradual decline and was eventually conquered by the Iranian Medes in the early 6th century BC.

Armenian and learned English.

Hagop, the father of the family now, is a professional cyclist, brother Jirair, is a graphic designer, and sister Saria is learning Turkish and hopes to be a Turkish translator for tourists coming to Armenia.

All three remember a happy school life in Syria, but now "have come to Armenia to help and keep our homeland safe", stresses Hagop. In the future, they hope to live together in an apartment in Armenia.

Hearts Warmed and Broken

The Armenian Diocesan Primate, Bishop Daniel Findikyan, who has often traveled to the Children Center, expressed his strong feelings on meeting the five teenagers from Afghanistan and Syria.

"My heart was both warmed and broken when I met Michael, tall and handsome. To hear him and Khan speak Armenian, I felt they were ours. We hear of Armenian orphans, but not enough about non Armenian orphans. It was wonderful to see the Center and its children give them hope and a place to settle their life".

On the Primate's first visit "Baron Jirair, my friend", the youngest of the Syrian teenagers gave Srpaian a tour of the Center. "He was speaking like he was a grown adult, self-confident and mature, everyone's older brother."

The Bishop said he was "deeply moved that the three Syrian youngsters read the bible, and pray together before bed."

Bishop Daniel, who is the President of the Fund for Armenian Relief, called his trips to the FAR Children's Center "one of the highlights of my trips to Armenia, always inspiring and heart-warming." He has always emphasized to the FAR staff that they "are doing God's work."

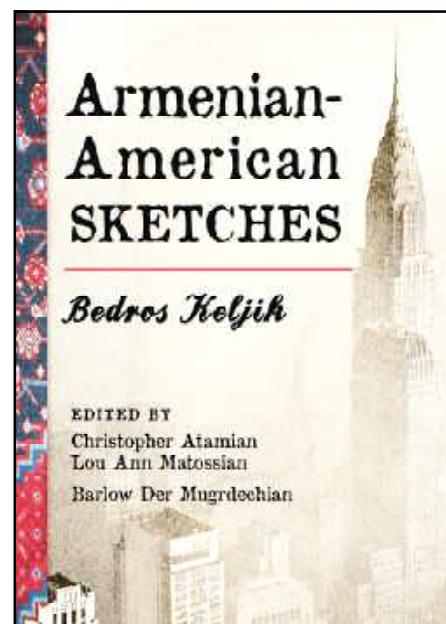
“Bedros Keljik’s Armenian-American Sketches: Stories of Armenians in the Early 20th c.” Virtual Presentation

FRESNO -- “Bedros Keljik’s Armenian-American Sketches: Stories of Armenians in the Early 20th C.” will be presented as a webinar at 4:00PM(Pacific time)/7:00PM (Eastern time) on Sunday, September 27, 2020. The presentation is co-sponsored by the Armenian Studies Program at Fresno State, the National Association for Armenian Studies and Research (NAASR), the Armenian Cultural Organization of Minnesota (ACOM), and the Society for Armenian Studies (SAS).

A panel featuring co-editors Christopher Atamian, Lou Ann Matossian, Barlow Der Mugrdechian, and co-translator Vartan Matossian will discuss various aspects of the new publication. Marc A. Mamigonian will moderate the discussion.

Bedros Keljik’s Armenian-American Sketches, originally published in Armenian in 1944 as *Amerigahay Badgerner*, is the work of a member of the pioneer generation of Armenian immigrants, and is of both literary and historical significance. Now fully translated into English for the first time and recently published as volume 8 in the Armenian Series of The Press at California State University, Fresno, these stories retain their vitality, humor, pathos, and relevance.

Twenty of the short stories were translated by the late Aris Sevag, one by Lou Ann Matossian, and eight pieces originally published in Baikar, were translated by Vartan Matossian. Volume editors Christopher Atamian, Lou Ann Matossian, and Barlow Der Mugrdechian have also included an enlightening biography of Keljik, “An Armenian Odyssey: From the Euphrates to the Mississippi,” written by his grandchildren, Mark and Thomas Keljik,

as well as Bedros Keljik’s own translation of his fellow-Kharpertsi author Roupen Zartarian’s “How Death Came to the Earth.”

With keen observation Keljik provides the reader with an often-humorous insight into that life, with all of its sadness and joy, with the sense of community, and with the hard work and challenges faced by the immigrants. This is a book which appeals to any reader who seeks to understand the immigrant experience in the United States.

The lecture will be a Zoom Webinar, and registration is required. Use this link to register: bit.ly/armenianstudieskeljik. The lecture will also be streamed on the Armenian Studies Program YouTube channel at bit.ly/armenianstudiesyoutube.

For more information about the lecture contact the Armenian Studies Program at 278-2669, visit www.fresnostate.edu/armenianstudies, or visit our Facebook page.

Armenia Voiced Strong Support to Egypt

Continued from page 1

the Greek-Egyptian agreement as null and void before ordering more preparatory work for potential hydrocarbons exploration.

Armenia publicly sided with Greece and Cyprus later in August, sparking a renewed war of words with its big neighbor and arch-rival. Yerevan and Ankara began trading bitter accusations following the July 12 outbreak of heavy fighting on Armenia’s border with Azerbaijan, Turkey’s regional ally.

President Recep Tayyip Erdogan and other Turkish leaders blamed Yerevan for the weeklong deadly hostilities and reaffirmed support for Baku in unusually strong terms, raising the possibility of Turkish military intervention in the Karabakh conflict.

Mnatsakanyan expressed serious concern over the Turkish “military buildup” and cited unconfirmed reports that Ankara is recruiting Islamist militants in Syria and sending them to Azerbaijan. “These are exactly the moves which undermine the efforts towards peace and stability in the region,” he said.

In that context, the Armenian minister spoke of the “same sources of destabilization” in the South Caucasus, the east Mediterranean and North Africa. “Any attempts to export instability and escalation to different regions as part of power projection is deplorable, whether it is in North Africa or in the South Caucasus,” he said in another jibe at Ankara.

Successive Turkish governments have refused to establish diplomatic relations with Yerevan and open the Turkish-Armenian border out of solidarity with Azerbaijan. They have made the normalization of Turkish-Armenian relations conditional on a Karabakh settlement acceptable to Baku.

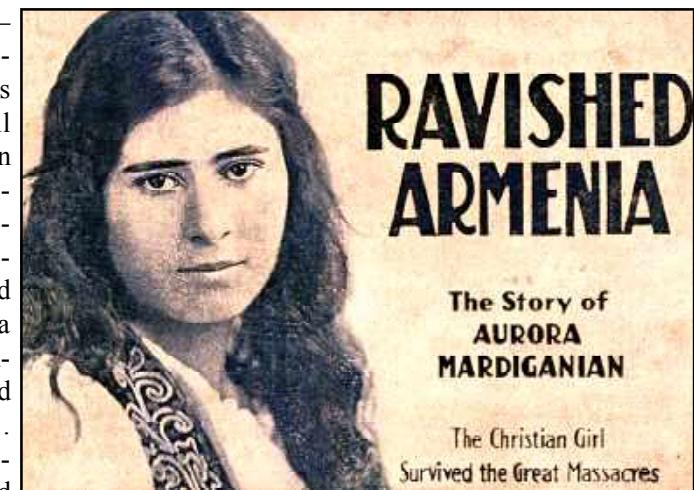
Turkey’s relationship with Egypt has been strained ever since the 2013 overthrow of the Arab nation’s former Islamist president, Mohamed Mursi. The latter was supported by Erdogan’s Islamist-rooted AK Party during his short rule. Many members and supporters of Mursi’s Muslim Brotherhood fled to Turkey after the coup.

Mnatsakanyan revealed that al-Sisi is planning to visit Armenia. But he gave no possible dates for the trip.

Aurora Humanitarian Initiative to Support the Reprint of “Ravished Armenia”

YEREVAN —

The Aurora Humanitarian Initiative has announced that it will support the Armenian Genocide Museum-Institute in its unprecedented efforts to republish “Ravished Armenia” by Aurora Mardiganian with additional references and explanatory notes. This unique publication in Armenian and

English will mark the symbolic start of the Mémoires of Survivors of the Armenian Genocide Series, a milestone project of the Museum-Institute.

“Aurora Humanitarian Initiative has been closely collaborating with the Armenian Genocide Museum-Institute for many years and is especially delighted to support this project in particular, as our Initiative was inspired by the story of Aurora Mardiganian and named after her. As a child, she was subjected to the atrocities of the Armenian Genocide and not only survived but went on to relive the trauma as she told her story to the world on stage and in film, raising awareness of the Genocide. This year, we are celebrating the fifth anniversary of the Aurora Humanitarian Initiative, and this reprint couldn’t have come along in a better time to highlight the importance of shedding light on the resilience and generosity of the human spirit,” said Tom Catena, Chair of the Aurora Humanitarian Initiative.

This effort is part of the Mémoires of Survivors of the Armenian Genocide Series, the Armenian Genocide Museum-Institute’s new publishing project that will feature the memoirs of the Genocide survivors that have never been published before. The re-print of “Ravished Armenia” in English and Armenian, featuring 20 additional pages of references and explanatory notes,

will be the first two volumes of the Memoirs Series. The English edition will be published in 2,000 copies and the Armenian one in 1,000 copies.

“More than a hundred years have passed since the Armenian Genocide, and today’s readers are not familiar with many terms and geographical denominations, so these references and explanatory notes are a necessity. In this regard, the collaboration with the Aurora is very symbolic. Both the Genocide Museum-Institute and the Aurora Humanitarian Initiative aim to raise awareness of the Armenian Genocide, to fight and prevent modern-day genocides, and to help people going through similar tragedies. This is where our goals and visions align,” emphasized Harutyun Marutyan, Director of the Armenian Genocide Museum-Institute.

Aurora supports Armenian Genocide Museum-Institute through the Aurora Grants, a program that allows the descendants of the Armenian Genocide survivors to honor the memory of their ancestors’ saviors by helping educational initiatives, promoting Armenian heritage and raising awareness of humanitarian efforts. In accordance with the Memory Act, the Aurora Grants collaborates with the Armenian Genocide Museum-institute, contributing to the preservation of Armenian culture and history.

Armenian Massacres Helped Shape

Continued from page 1

2. The Armenian Genocide of 1915 and United States efforts to save the victims during the killings or their aftermath. These efforts included the creation of Near East Relief by an Act of Congress (1918), as well as intense debates around the possibility of the United States assuming a mandate for an independent Armenian state (1920).

3. The 2019 Congressional resolution affirming United States recognition of the Armenian Genocide and calling for “education and public understanding of the facts of the Armenian Genocide, including the role of the United States in humanitarian relief efforts...” The inclusion of “education and public understanding” in the resolution was seen as a significant opportunity. Serious engagement with scholars like Prof. Laderman who put the Genocide in the context of evolving U.S. foreign policy can be an important way of taking full advantage of the resolution.

Laderman’s discussion covered

US domestic politics (and the position of senators, presidential candidates and presidents, such as Theodore Roosevelt, Woodrow Wilson and Warren Harding), imperial rivalries and alliances (mainly between Great Britain and the United States), and the impact of a devastating world war.

The discussion that followed touched on the UN Genocide Convention of 1948 and developing case law; the duty of states to act in genocidal and pre-genocidal cases for purposes of prevention or punishment; third party intervention and differing victimisers’ and victims perspectives; the persecution of Armenian, Assyrians, Yezidis and Kurds in the Middle East today; Turkey’s denial of the Armenian Genocide and its failure to oppose the 2019 Congressional resolution; the political significance of the latter resolution and the opportunities it presents lobbyists for future action; and the lessons one can draw from the failure of the United States and others to protect Armenians in a more successful manner between 1895 and 1923.

ԳԵՐՄԱՆԻԿԱՅԻՆԸ Հայում

ՄԵԹՐ ՊԱՐԳԵՒ ԴԱԻԻԹԵԱՆ

Սարդարապատի յուշահամացիքին մէջ տաւուշեան մարտերու հերոսներու պարզգեւատրման արարողութեան ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ 28 Օգոստոսին, վարչապետ Նիկոլ Փաշինեանի խօսքը՝ թէ «գերմարդկացինը մեզ համար այլեւս մարդկացին է», պէտք է նշանակէտ դառնայ հայուն՝ ապագայ բոլոր անհաւասար պայքարները յաղթանակ տանելու կամքով եւ կորովով պսակելու:

Թուրքիոյ ծաւալապաշտական
ուսնագութիւնները Միջին Արեւել-
քի մէջ եւ անոր սանձարձակ պե-
ղուժները Միջերկրական ծովի արե-
ւելեան ափերուն մէջ եթէ մտահո-
գութեամբ կը դիտուի Եւրոպայէն
մինչեւ Սուրիա ու Լիբանան, ապա
անոր տակաւ աճող քանդիչ ուժին
եւ զօրութեան առջեւ պէտք է ամէն
հայ զինուորագրուի, որպէսզի իր
մարդկացին Հնարքը դարձնէ գեր-
մարդկացին: Ինչքան մէր յաղթա-
նակները աւելնան Հայաստանի եւ
Արցախի հիւսիսարեւելեան սահ-
մաններուն վրայ, այնքան կ'աւել-
նան սպառնալիքները, որոնք
Թուրքիա պիտի ներկայացնէ Հա-
յաստանի հարաւարեւմտեան սահ-
մաններուն վրայ: Հայութ բարեկամ
ֆրանսան, նախագահ Մաքրոնի ջան-
քերով, կը փորձէ «եղունգները
քաշել» ինքինք նոր «խալիքա»

դաւանող էրտողանի, որ իր բարեկամ ամերիկացի նախագահ Տանըլլա թրամփի լուր մեղակցութեամբ կը գործէ անզուսպ եւ անսանձ: Վերջերս նախագահ Մաքրոն, իր 14 օգոստոս թուականի «թուիթ»-ով (tweet) եւ նկատի առնելով թուրքիոյ ծաւալապաշտական գործողութիւնները, գրած էր, թէ ինք խօսած էր նախագահ Տանըլլա թրամփի հետ լիբանանի, Սուրիոյ եւ արեւուելեան Միջերկրականի հարցերուն մասին, եւ թէ երկուքն ալ նոյն տեսակիտերը ունէին՝ շեշտելով, որ երկուքին հասրակաց շահերը, որոնք պատրաստ են պաշտպանելու, կը կայսնար խաղաղութիւն, կարգ ու կանոն եւ ապահովութիւն հաստատելուն շրջանին մէջ: Յուսանք, որ ճիշդ ըլլաց Արեւմուտքի տրամադրութիւնը խափանելու էրտողանի յաղթական երթը, այն Արեւմուտքին, որ պատմականօրէն եղած է միշտ թուրքիոյ կողքին:

Վերադասնալով տաւուշեան
մարտերու հերոսներու պարզեւատր-
ման արարողութեան, որուն ըն-
թացքին ազգային հերոսի կոչում
շնորհուեցաւ հարլւրապես Ռուբէն
Սանամեանին եւ «Մարտական
Խաչ»-ի առաջին աստիճանի շքան-
շաններ տրուեցան 16 հայ բանակա-
յիններու ու երկրորդ աստիճանի
շքանշաններ 55 զինուորներու, ան-
կասկած որ յայտնի կը դարձնէր

մեր ազգային բանակին մարտու-
նակութեան բարձր աստիճանը
թշնամին «թամբելու»։ Ամէն ան-
գամ որ Հայաստանի փոքր բանակը
իր ուժեղը ցոյց տալով գարմանք
կը պատճառէ ու հիացմունքի կ'ար-
ժանանալ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ծօտ, այն-
քան կ'աւելնայ անոր արժէքը մի-
ջազգային քաղաքականութեան սա-
կագինին վրայ։ Ու եթէ Ռուսիա
բան չխնայեց օգնելու իր սովետ
օրերու դաշնակից Սուրբից՝ զայն
պաշտպաննելով թուրքիոյ եւ Արեւ-
մուտքին կողմէ ծրագրուած յար-
ձակումներէն, ապա, հակառակ շատ
մը կամկածամիտ եւ ապերախտ
կարգ մը հայերու, ան վստահաբար
աւելի աշխու ժութեամբ պիտի
օգնէ Հայաստանի եւ պաշտպանէ
Կովկասի իր ռազմական փոստը
նկատուող մեր հայրենիքը։

Սեպտեմբեր ամսուն կը նշենք
Հայաստանի եւ Ացախի հայկական
գոյք հանրապետութիւններուն ան-
կախութեան տարենդարձները: Մինչ
Հայաստանի եւ Արցախի երկու
հարեւան թշնամի պետութիւննե-
րը, Թուրքիա եւ Աստրաքճան բռնա-
տիրութեամբ կը կառավարուին,
մերինները այժմ կը վայելեն նա-
խանձելի ժողովրդավարութեամբ
գործող կառավարութիւններու բա-
րի ներկայութիւնը: Բռնատիրու-
թեան տակ ապրող հասարակու-
թիւնը, որուն լաւագոյն տարրերը
կը բանտարկուին կամ կ'արտաքս-
ուին իշխող բռնատիրին կողմէ, ուշ

կամ կանուխ վիճակուած է ապստամքելու գինք գերեվարող ուժին դէմ: Մեր թշնամիները երկար ճամբար ունին կտրելիք՝ հասնելու հոն, ուր մեր ժողովուրդը «քալելով» հասաւ իր ժողովրդավար այս ներկային: Մեր ազգային բանակին հզօր բազուկին եւ «ԹՌԻՄՈ» գիտական կեդրոններու հնարամիտ մտքին ու սփիւռքի հայութեան ամենահասանելի ձեռքին չնորհիւ կոչուած ենք բոլորս միասին ամրապնդելու ներկայի լուսաւոր մեր երթը, որպէսզի շահինք յարգանքը աշխարհի եւ... ամէն թշնամիի: «Գերմարդկայինը մեզ հա-

« Իսրայէլի գլուխ անգ առ
մար ացիկ և մարդկացին է » ըստող
վարչապետը Հայաստանի՝ մեզ կը
դնէ նոր մարտահրաւէրնեռու առ-
ջեւ, որպէսզի անկարելին դարձ-
նենք կարելի: Թիւն ու քանակը
ացիկ և արժէք չեն ներկայացներ
21-րդ դարուն Ֆէջ, ինչպէս ըստա
մեր կարող եւ շնորհալի նախագահ
Արմէն Սարգսեանը, միտքն է զէնքը
յաջողութեան եւ հարատութեան,
եւ մեր ժողովուրդը շարունակ ցոյց
կու տայ, որ ունի գայն:

Համերաշխութեան Հասնելու Լաւագոյն Սիցոցը Կրթութիւնն է

ԵԽԵԹ ՀԱՆՁԻ ՊՈՂՈՍԵԱՆ

«Պէտք է անմնացորդ պայքարել սեփական երազանքների համար. եթէ մի բան շատ ես ցանկանում՝ անպայման կատարւում է: Ինձ համար UWC Դիլիջան ընդունուելը մեծ երազանք էր, որն իրականացաւ: Միրով ու կարօտվեմ յիշում Դիլիջանի տարիները: Կեանքը այնտեղ շատ հետաքրքիր էր: Ապրում էինք աշխարհի 92 երկրներից Հայաստան ժամանածուանողների հետ միասին: Միմեանց հետ կիսում էինք մեր մշակույթով եւ սովորոյթներով, քննարկում համաշխարհային նշանակութեան հարցեր: Աշխատում էինք մեր լուման ունենալ աւելի խաղաղութեան բարեկեցիկ ապագայի կերտման:

ყორბილება: ზუგრესი მთილე და სამონიკო სახელი არის მარტინ ლუდვიგ ფრედერიკ ბერტლენდერი, რომელიც 1786 წელს დაიბადა გერმანიაში, და 1859 წელს გარდაიცვალა. მას და მის მემკვიდრეობის სახელი და გვარი დღეს დაცული არის საქართველოს მთილე და სამონიკო სახელი.

-Հսկանապուլեան տարիութից իս-
չե՞ր մնացինք ո մանկական յուշերում։
**-Ես չորս տարեկան էի, երբ
ընտանիքս տեղափոխուեց իսթան-
պուլ։ Իմ առաջին ցիշողութիւննե-
րում են իսթանպուլի նեղլիկ ու
բազմամարդ փողոցները, մշակոյ-
թով ու պատմութեամբ ողողուած
շինութիւնները, տարբեր կրօննե-
րի ու ազգութիւնների պատկանող
մարդիկ, աղմէկոտ շուկաներն ու
ծովալին գեղեցիկ տեսարանները։
Սկզբնական շրջանում ես ու եղ-
բայրս ողջ օրն անցկացնում էինք**

պապիկիս հետ, քանի որ մեր
ծնողներն աշխատում էին: Յետոյ
սկսեցինք յաճախել ներկայիս Հրանդ
Տինքի անուան հայկական կրթօ-
ճախը: Ուրախ եմ նշել, որ եղել եմ
այդ դպրոցի առաջին սաներից:
Երբ իսթանպուլ եմ գալիս, միշտ
մեծ սիրով ու կարօտով եմ այցե-
լում դպրոց, ուսուցիչներիս: Այս-
տեղ եմ ծանօթացել նաև իմ ման-
կութեան առաջին ընկերների հետ:
Հայրենիքի հանդէպ իմ ունեցած
սէրը իսթանպուլում ապրած տա-
րիներին ձնագնդի նման մեծացաւ
ու հիմնաւոր դարձաւ, իսկ ազգա-
յին պատկանելիութիւնս՝ անսակելի
հպարտութեան առարկա:;

- Ի՞նչ ընթացք ստացաւ կեանքը
հայրենիքում:

— Աւրագարձայ Հայաստան, երբ
արդէն չորրորդ դասարանի աշա-
կերտուհի էի: Դպրոցի համար պաշ-
տօնական փաստաթղթեր չունէի եւ
տարբեր քննութիւններ յանձնե-
լուց յետոց ընդունուեցի հանրակր-
թական դպրոց: Հայաստանում մեծ
սիրով եւ ոգեւորուածութեամբ էի
յաճախում դպրոց: Թէեւ ակադեմ-
իական առումով շատ լաւ հիմք
ունէի, սակայն որոշակի ժամանակ
պահանջուեց, որպէսզի յարմար-
ուեմ միջավացին: Թուրքիայում
ստացած կրթութիւնը շատ էր
տարբերում աւանդական կրթու-
թիւնից: Իմ ուսանելու տարիներին
Ստամբուլի դպրոցը իւրօրինակ
էր՝ ունէր միայն մէկ դասասենեակ,
որտեղ սովորում էին տարբեր տա-
րիքի աշակերտներ, եւ այդ ամէնը
կազմակերպում էր ընդամէնը մէկ
ուսուցչուհի: Այսօր այն մանկա-
վարժների հակայական ջանքերի
շնորհիւ կրթական եւ մշակութա-
յին կարեւոր կառուց է դարձել, որն
իր հարկի տակ է հաւաքէլ բազմա-
թիւ հայ մանուկների:

-ինչպէս ծնուեց Դիլիջանի մի-

Զազգային դպրոցում
ուսումը շարունակե-
լու օպտիմիզացիա:

-Դի լիջանի
միջազգային դպրո-
ցի մասին լսել էին
լրատուածիցնե-
րից: Երբ համարա-
ւորութիւն ընձեռ-
ուեց այցելել
դպրոց եւ սեփա-
կան աչքերով տես-
նել այն ամենը, ին-
չի մասին այդքան
լսել էի, անմիջա-
պէս հասկացայ՝ այն
իմ երազանքների
դպրոցն էր: Ակսեցի
անգլերէն սովորել
ու պատրաստուել
ընդունելութեան
քննութիւններին:
Անշուշտ, ունէին

տութիւն, քանի որ ընդունելութիւնը շատ մըցակցային էր: Ներքին ձայնս ինձ յուշում էր, որ ճիշգուղուղու վրայ եմ կանգնած եւ ունէի համոզմունք, որ յաջողելու եմ եւ յաջողեցի: Դիլիջանի միջազգային դպրոցը պատկանում է Միացեալ համաշխարհային քոլեջներին (UWC, United World Colleges): Կարծում եմ՝ UWC Դիլիջանը լաւագոյն դպրոցներից է համարում իր մատուցած գիտելիքների, փորձարարական կրթութեան եւ ուսանողական վար կեանքի չնորհիւ: Դպրոցը մեծ հնարաւորութիւն է ընձեռում իր շրջանաւարտներին ընդունուելու աշխարհի լաւագոյն համալսարաններ եւ օգնում նրանց դառնալ հասարակութեան պատասխանատու անդամներ: Այն կլոպալ կրթական շարժում է, որը կրթութիւնը վերածում է մարդկանց, ազգերը եւ մշակութները միաւորող ուժի՝ յանուն խաղաղութեան եւ կայուն ապագայի:

Մակարակության վեհականության մասին օրենքը ընդունվեցի Գանատայի Մակարի կողմէ

Համալսարան: Այժմ սովորում եմ
տնտեսագիտութիւն եւ միջազգա-
յին կայուն զարգացում՝ աղքատու-
թեան եւ սոցիալական հաւասարու-
թիւն ուղղուածութեամբ: Ապագա-
յի մեծ երազանքներս մեծապէս
կապուած են հայրենիքիս հետ.
ուզում եմ տնտեսապէս աւելի ամուր
ու բարեկեցիկ Հայաստան տեսնել:

Ղնայած Հայաստանում եւ աշխարի տարբեր ծալքերում վերջերս կատարուած իրադարձութիւններին՝ ներքաղաքական եւ ազգա-միջեան բախումներին, ես լաւա-տեսօրէն եմ ուզում մօտենալ այս հարցին: Կարծում եմ՝ համերաշ-խութեան հասնելու լաւագոյն մի-ջոցը կրթութիւնն է: Մարդիկ ատե-լութեամբ եւ վախով են լցուում այն ամենի հանդէպ, ինչը պարզապէս չեն կարողանում հասկանալ: Տար-բեր ազգերի եւ կրօնների մարդիկ կը կարողանան ապրել առանց կոնֆ-լիկտների, եթէ միմեանց հանդէպ հանդուրժող լինեն եւ յարգեն միւս-ների առանձնացատկութիւնները:

«ԱԿՈՍ»

Պանծալի Հարիւրամեակ (1920-2020)

Երեւանի Պետական Համալսարանը 1921 Յունուար 23
ի. օ. թ. Բն. 16 հ. Տիգ. 4 հ. 6 օ. թ. Ա. Խ. Հ. Հ. Հ. Հ. Հ. Հ. Հ.

Ի Յուշ Հիմնադիրներ Փրոֆ. Յակոբ Մանանդեանին եւ Գարեգին Ա Յովսէփեանց Կաթողիկոսին

Հայ գրականութեան, պատութեան, Եւ Եկեղեցւոյ պատութեան առարկաներու ուսուցման ներկայ մտահոգութեանց լոյսին տակ կը ներկայացնեմ Երեւանի Պետական Համալսարանի հիմնադրութեան հարիւրամեակը իր այնքան հարազատ ու ինքնատիպ Ոսկեդարեան ուղիղով:

ՀԱՐՄԵՆ Ա. ՔՅՈՒՅ. ԱՐՅՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ոսկեդարեան Ուղիով

Հարիւր տարի առաջ Երեւանի Պետական Համալսարանի բացման մեջազոյն բարիքը այն եղաւ որ մինչեւ Խորհրդապային Կարգերու հաստատությը հայ ուսանողութիւնը ստիպուած էր Ռուսաստան, Գերմանիա, եւ Արեւմտեան Եւրոպա մեկնիլ համալսարանական ուսամանց հետեւելու համար։ 1920 թուին առիթը կը ներկայանար որ անոնք Հայրենիքի մէջ ստանային իրենց բարձրագոյն եւ մասնագիտական ուսուումը մայրենի լեզուով, ու հաստատէին հայկական վաւերական եւ ակադեմական դրութիւն մը սերունդներու յաջորդականութեամբ, թէ՛ հայրենիքի եւ թէ արտասահմանի հայութեան համար։

ինչ որ մեր նախնիք Ուկեղա-
րը ստեղծեցին 428 թուի Արշա-
կունեաց թագաւորութեան անկ-
ման դժբախտ առիթով որպէս
պատասխան, հայորդիք նմանապէս
մեր շատ մօտաւոր անցեալին 1921
թուին, նորաստեղծ Հանրապետու-
թեան անկման օրերուն ռահվիրա-
ները հանդիսացան Համալսարանի
բացման եւ յաջորդող տասնամ-
եակներու հայ մատենագրութեան
եւ մասնագիտական ճիւղերու կա-
տարեալ վերազարթօնքին: Անոնք
այսօրուան խանգարիչ, շփոթեցու-
ցիչ եւ անկոչ «չափորոշիչներուն»
կարիքը չունէին:

Հիմնադրութիւնը

Երբ 1920 Նոյեմբեր 29-ին Հայաստան մաս կազմեց Խորհրդացին Ռուսաստանի իշխանութեան որպէս Հայաստանի Բ Հանրապետութիւն, ամիս մը ետք, Դեկտեմբերին հիմք դրուեցաւ Երեւանի Պետական Համալսարանին որ դարձաւ Հայաստանի բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնը: Իսկ 1921 թուի Յունուար 23-ին կատարուեցաւ Համալսարանին ապատօնական կութեան տարիներէն ետք, 1920 թուին Երեւան կը հաստատուէր եւ Խորհրդացին Հայաստանի պետութեան յաջորդ տարուան յունուար 7-ի հրամանագրով Երեւանի Պետական Համալսարանի Տնօրէն կը նշանակուէր, մնայուն կերպով վարելով հայ ժողովուրդի պատմութեան կաճառի վարիչի եւ դասախոսի պաշտօնները:

Ամենայն Հայոց S.S. Մկրտիչ Ա Խրիմեան Կաթողիկոսի կողմէ հայրենիք եւ Ս. Էջմիածինի կը հրաւիրուէր որպէս դասախոս Գէորգեան ծեմարանին 1900-1905 թուականներուն իր տարեկից երախտաւոր ներուն Հրաչեալ Աճառեանի, Մա-

նուկ Աբեղեան, Ստեփան Մալիսաս-
եան, Գարեգին Եպս. Յովսէփեան,
Հրաչեաց Աճառեան, Առաքել Բա-
բայիսանեան (Լեռ), Ա. Տէրտէրեան,
Պ. Քալանթարեան եւ Մ. Թուման-
եան, Հարազատ յաջորդները Սա-
հակ-Մեսրոպեան առաջին դպրոցի
Սուրբ Թարգմանիչներուն: 1925
թուին բոլորը միասին պետու-
թեան կողմէ առժանագան մոռֆէ-

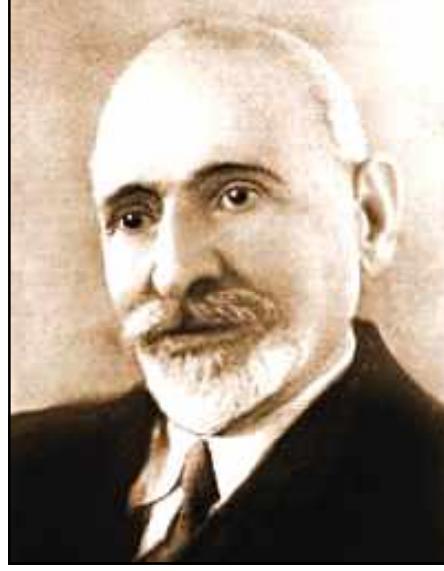
նուկ Աբեղեանի եւ Ստեփան Մալ-
իսասեանի հետ միասին: Ան կը
վարէր նաեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմ-
իածնի «Արարատ» ամսագրի
փոխ-խմբագրի պաշտօնը՝ խմբա-
գիր Գարեգին Վրդ. Յովսէփեանի
կողքին՝ յետագալին մեր օրերուն
Տ.Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Մեծի
Տանն Կիլիկիոյ:

Աճառեանի հետ Արանանուեան

թսամ կողմէ ալր ասացան վրիփեսորի կոչման, որոնք մասնագիտական ուսմանանց հետեւած էին Եւրոպական յայտնի Համալսարաններէն ներս, եւ այժմ պատրաստ էին Հայաստանի Պետական Համալսարանը բնծայելու մեր ազգին:

Աճախնամբ հստ Սամասկանահրատարակած են «Հայոց Նոր Վկաներ» գիրքը Մայր Աթոռի ձեռագիր մատեաններու ընդդիքներ, լման 15 տարի մեծ վաստակ ձգելով Մայր Աթոռին ներս, աւարտելով ու հրատարակելով «Մեկնութիւն

Հերոսական գործ մըլն էր նախաճեռնուածը, աջնքան արագ նոյնքան կորովի, աջնքան կենսական ու ազգային առանց որուն գալիք քաղաքական անստորդ եւ անհաշտ տասնամետակներուն հայ մտաւորականութեան ճակատագիրը դժբախտ կրնար ըլլալ: Պատիւ երեւանի Ստորոտիթեանց Արիստոտէլի» աշխատութիւնը: Համալսարանի տնօրէն Յակոբ Մանանդէան հեղինակած է շարք մը բարձրագոյն մակարդակի հայագիտական եւ աղթիւրագիտական գիրքիր՝ «Յունաբան դպրոցը եւ նրա զարգացման շրջանները», «Կշիռները եւ չափե-

Երեւանի Պետական Համալր-
սարանի առաջին տնօրէնն էր Ակա-
դեմիկոս Յակոբ Մանանդեան որ
իր նախկին տարիներու բեղմնա-
ւոր պատրաստութեան եւ հեղինա-
կութեան տարիներէն ետք, 1920
թուին Երեւան կը հաստատուէր եւ
Խորհրդացին Հայաստանի պետու-
թեան յաջորդ տարուան յունուար
7-ի հրամանագրով Երեւանի Պե-
տական Համալրաբանի Տնօրէնն կը
նշանակուէր, մնացուն կերպով վա-
րելով հայ ժողովուրդի պատմու-
թեան կաճառի վարիչի եւ դասա-
խոսի պաշտօնները:

Սկիզբէն Յակով Մանանդեան
Ամենայն Հայոց Տ.Տ. Մկրտիչ Ա.
Խրիմեան Կաթողիկոսի կողմէ հայ-
րենիք եւ Ս. էջմիածին կը հրաւիր-
ուէր որպէս դասախոս Գէորգեան
Ճեմարանին 1900-1905 թուական-
ներուն իր տարեկից երախտաւոր-
ներուն Հրաչեայ Աճառեանի, Մա-
նուկ Աբեղեանի եւ Ստեփան Մալ-
խասեանի հետ միասին։ Ան կը
վարէր նաեւ Մայր Աթոռ Ս. էջմ-
իածինի «Արարատ» ամսագրի
փոխ-խմբագրի պաշտօնը՝ Խմբա-
գիր Գարեգին Վրդ. Յովսէփեանի
կողքին՝ յետազային մեր օրերուն
Տ.Տ. Գարեգին Ա Կաթողիկոս Մեծի
Տանն կիլիկիոյ։

Աճառեանի հետ Մանանդեան
հրատարակած են «Հայոց Նոր
վկաներ» գիրքը Մայր Աթոռի
ձեռագիր մատեաններու ընդմէջէն,
լման 15 տարի մեծ վաստակ ճգելով
Մայր Աթոռէն ներս, աւարտելով ու
հրատարակելով «ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ
Ստորոգորթեանց Արխատուէլի» աշ-
խատութիւնը։ Համալսարանի տնօ-
րէն Յակոբ Մանանդեան հեղինա-
կած է շարք մը բարձրագոյն մա-
կարդակի հայագիտական եւ աղ-
բիւրագիտական գիրքեր՝ *Ցունա-
բան դպրոցը եւ նրա զարգացման
շրջանները», «Կշիռները եւ չափե-

ეს համգոյն հայ աղբիւրներում»,
«Փէտաղիմթը Հին Հայաստանում»,
եւ բոլորին պսակը եղող «Քննա-
կան տեսութիւն հայ ժողովրդի
պատմութեան» չորս հատորներու:

Հայրենիքին, ինչպէս նաեւ տարբեր
մասնագէտներ՝ քիմիագէտ, թուա-
բանագէտ, իրաւաբան եւ աշխար-
հագրագէտներ:

Սկզբնական Տարիները

Ուստան Առարկաներն ու Ուսանողութիւնը

Երեւանի Պետական Համալսարանի հաստատման առաջին տարին ճարտարագիտական, մանկավարժական բաժները սկզբնական առարկաները եղան ու հետզետէ աւելցան հայդասական պատմագիտական եւ գիւղատնտեսական ճիւղերը: 1922 թուի մարտ ամսուն՝ բժշկագիտութեան ճիւղը աւելցաւ եւ նոյն տարին բացուեցան Համալսարանի տպարանը, գիտական աշխատանոցները եւ գրականութեան ու արուեստի գրադարաններն ու առաջին հրատարակութիւնները սկսան լոյս տեսնել:

Դժուար տարիներ էին հիմ-
նադրութեան առաջին տասնամ-
եակները Սովետական Միութեան
մականին ներքեւ, եւ սակայն հիմ-
նադիրները հայագիտութեան
նուիրեալ հականեր էին որոնք առա-
ջին պատեհութեամբ հայագիտու-
թիւնը իր ոսկեղարեան հիմունքով
եւ հազարամեայ պատմագրական
ժառանգով պիտի ներմուծէին Հա-
մալսարանին ուսման ծրագրէն ներս,
իրենց իսկ կատարած եւ հրատա-
րակած հայագիտական վաստակով
եւ առաջին հրատարակութիւննե-
րով:

Ուսանողներու թիւը զգալիօ-
րէն կ'աւելնար 255-էն 1160-ի, եւ
1925 թուականին թիւը հասած էր
1300-ի: Առաջին շրջանաւարտնե-
րը հասան տարի մը ետք՝ թիւով 37
աւարտականներ: Առաջին հնգամ-
եակին ուսանողութեան թիւը ար-
դէն 3500-ի կը հասնէր, երբ 1927-ին
Պետական Համալսարանը դոկտո-
րական աստիճանի թեկնածուներու
պատրաստութեան կաճառը կը հաս-
տատէր: Աւելի կանուխ, 1923-ին,
Երեւանի Պետական Երաժշտանո-
ցին բացումը կը կատարուէր որ
իսկոցն Կոմիտաս Վարդապետի ան-
ուամբ կոչուեցաւ:

Համալսարանի սկիզբի շրջա-
նի աւարտականներէն աւելի քան
1500 մասնագիտներ, որոնց կարգին
հասան 435 մանկավարժ, 296 բժիշկ,
130 ճարտարագիտ, 324 գիւղատն-
տես, 93 անասնաբոյժ, 252 տնտե-
սագիտ եւ 11 արուեստագիտ շրջա-
նաւարտներ: Անոնց կողքին առա-
ջին հնգամեակին Պետական Հա-
մալսարանը հազարաւոր դասա-
խումներ եւ ուսուցիչներ ընծայած է

Երկու Հսկայ Հայագէտներ Գարեգին Ա Կաթողիկոս Եւ Յ. Մանանդեան

Դպրեկանքի Ընծայարանի Ա.
կարգի ուսանող էի երբ դասի
պահուն մատենագրութեան մեր
ուսուցիչը Սիմոն Սիմոնեան տեղե-
կացուց դարասկիզբեր ներհուն բա-
նասէր եւ պատմագէտ Յակոբ Մա-
նանդեանի մահը, 79 տարիքին,
պատահած Երեւանի մէջ 1952
փետրուարին: Սիմոնեանէն մնա-
յուն կերպով կը լսէինք նոյն անու-
նը յարատեւ իր լիբեռուն թակ
ձայնով եւ շեշտով, բայց այս վեր-
ջին անգամ ցաւով եւ ախսոսան-
քով, միշտ լիշեցնելով մեզի ան-
պացման կարդալ յայտնի պատմա-
գէտ վրոգիսորիին «Քննական Տե-
սութիւն Հայ ժողովուրդի Պատ-
մութեան» չորս հատորեակը որպէս
հայ դասական մատենագիրներու
պատմագրական ամենէն ճիշդ եւ
լրիւ քննարկումը: Անկասկած իմ
յետագայ աշխատանքներուն մէջ
հիմնական տեղ ունեցան Մանանդ-
եանի հատորները:

**Գորս ամիս ետք յունիսին
Անթիլիասի Հայրապետական իր**

ԻՄ ՔԱՅԼԸ Հիմնադրամը Կրթաթոշակներ Շնորհեց Հայ Երիտասարդներին Արտասահմանի Լաւագոյն Համալսարաններում Կրթութիւն Ստանալու Համար

Սեպտեմբերի 8-ին Օշականի
մշակոյթի պալատում տեղի ունե-
ցաւ ԽՄ ՔԱՅԼՀ հիմնադրամի
կրթաթոշակային ծրագրի 2020թ.
կրթաթոշակառուներին հավաս-
տագրերի յանձնան արարողու-
թիւնը:

Կրթաթոշակային ծրագիրը, որի հմքում կրթութեան միջոցով մարդկային կապիտալի զարգացումն է, իմ ՔԱՅԼՀ հիմնադրամի հիմնական ուղղութիւններից մէկն է: Ներկայումս 45 երիտասարդ հասրաւորութիւն ունի ուսանելու իր մասնագիտութեամբ աշխարհի լաւագոյն բուհերում՝ Հայաստան վերադառնալու եւ սովորածը յանուն Հայրենիքի զարգացման ներդնելու պարտադիր պահանջով։ Կրթաթոշակները տրամադրուել են դիմորդների յայտադիմումի, դրան կցած փաստաթղթերի եւ ընտրա-

կառուներ.

Սիջոցառման բացման խօսքով հանդէս եկավ իՄ ՔԱՅԼՀ Հիմնադրամի գործադիր տնօրին Յովհաննէս Ղազարեանը, որ մասնաւորապէս նշեց. «Հիմնադրամի կրթաթոշակային ծրագրի նպատակն է Հնարաւորութիւն տալ Հայերի տասարդներին աշխարհի լաւագոյն բուհերում ձեռք բերել Հայաստանի կայուն զարգացման համար պահանջուող մասնագիտութիւններ»:

Ակնյայտ է, որ աշխարհի լաւագոյն կրթօջախների հետ մշտական կապն անհրաժեշտութիւն է Հայաստանի շարունակական առաջընթացի համար: Այն ժամանակակից աշխարհի հետ համաքայլ շարժուելու կարեւոր հնարաւորութիւնն է, այսուղի, թերեւս, այլ տարբերակ չունենք:

կան յանձնաժողովի հետ հարցագրուցի արդիւնքների ամփոփումից յետոց։ Հիմնադրամը ը ֆինանսաւորում է Հայաստանի զարգացման առաջնահերթություններից բխող մասնագիտություններով (գիւղատնտեսութիւն, անասնաբուժութիւն, առողջապահութեան կառավարում, բժշկութիւն, տուեալագիտություն, վիճակագրութիւն, քաղաքաշինութիւն եւ այլն) ուսութանմունք։

Կրթաժողակառուներին հա-
վաստագրերի յանձնման արարո-
ղութեանը ներկայ էին ՀՀ վարչա-
պետի տիկին, իՄ ՔԱՅԼՀ եւ «City
of smile/Ժպիտների քաղաք» բարե-
գործական հիմնադրամների հո-
գաբարձուների խորհրդի նախա-
գահ Աննա Յակոբեանը, իՄ ՔԱՅ-
ԼՀ հիմնադրամի գործադիր տնօ-
րէն Յովհաննէս Ղազարեանը, ՀՀ
կրթութեան, գիտութեան, մշակու-
թի եւ սպորտի նախարարի տեղա-
կալ Արթուր Մարտիրոսեանը, Հիմ-
նադրամի բարերարներ, հոգաբար-
ձուների խորհրդի անդամներ եւ
տարբեր տարիների կրթաժողա-

Այս գիտակցումն, անկախ պատմական հանդամանքներից, միշտ էլ առկայ է եղել մեզանում:

պայմաններում մեծանուն հայագ-
ղի մեկնասաների հեռատեսութեան
ու զանքերի շնորհիւ տաղանդա-
շատ հայ երիտասարդները, որոնք
իրենց հետագիծն են թողել մեր
ինքնութեան վրայ, արտասահմա-
նում բարձրագոյն կրթութիւն ստա-
նալու հնարաւորութիւն են ունե-
ցել: Յետագայում ստեղծուեցին նա-
եւ հիմնադրամներ, երիտասարդ-
ների՝ արտերկրում սովորելու մի-
ջոցով մեր հասարակութեան ու
երկրի զարգացման ընթացքն ար-
դիւնաւէտ ու կազմակերպուած
դարձնելու նպատակով:

Վաստահ ենք, որ ժամանակի
ընթացքում այս ձեռնարկի կումները
կղրվեն ինստիտուցիոնալ հիմքերի
վրայ՝ վիտելիքի ներուժն առաւե-
լագոյնս արդիւնաւէտ ու թիրա-
խային օգտագործելու նպատակով
Կթաժոշակային ծրագրի կա-
յացման համար երկու տարի շա-

ըռունակ ջանք չենք խնայել: Այս
ընթացքում յաջողել ենք ծրագրին
հաղորդել թափանցիկութիւն, ապա-
հովել վատաշութեան շեմի բարձ-
րացում, մշակել ու կարգաւորե-
ող ընթացակարգը՝ կրթաթոշակի-
յացարարումից մինչեւ վերադարձ
Հայաստան: Մրագրի արդիւնաւէ-
տութեան բարձրացման գործըն-
թացը լինելու է շարունակական
Ընդամենը երեք տարվաց ընթաց-
քում մենք ճեւաւորել ենք կրթա-
թոշակառուների համայնք. շուրջ
100 մասնագիտ, որոնցից իւրա-
քանչիւրը կարող է մեծ փոփոխու-
թեան ալիք բերել իր ոլորտում:

Հատուրախնեմ, որ հետզհետէ
փոխւում է Հայաստանի երիտա-

յին զարգացումն ու առաջխաղացումը՝ 2018 թ.-ից ԽՄ ՔԱՅԼՀ հիմնադրամը կրթաթոշակ է շնորհում աշխարհի առաջատար ուսումնական հաստատութիւններ ընդունուած այն երիտասարդներին, որոնք ցանկանում են ձեռք բերել Հայաստանի կայուն զարգացման առաջնաշերթություններից բխող մասնագիտութիւններ եւ իրենց գիտելիքն ու հմտութիւնները ծառայեցնել մեր հայրենիքի առաջընթացին:

Եւ այսօր Հիմնադրամի կրթա-
թոշակալին ծրագրի շրջանակում
հպարտութեամբ եւ պատասխանա-
տուութեամբ այս խորհրդանշա-

ըին յանձնում ենք իրենց հաւասարագործությունը»:

Ներկաների հետ իրենց յաջու-
ղութեան պատմութեամբ կիսվե-
ցին Հիմնադրամի 2019 թ. կրթա-
թոշակալին ծրագրի շրջանաւարտ,
տնտեսագէտ Առնօ Մուրադեանը եւ
2020 թ. կրթաթոշակառու, բժիշկ-
համաձարակաբան Քրիստինա Յա-
կուեանը:

Կոբեանը:
Միջոցառման աւարտին ու-
սանողներին յանձնուեցին կրթա-
թուակների հաւասարութեռ:

թոշակաբրդ հաւաստագրերը:
Նշենք, որ միջոցառման վայ-
րի ընտրութիւնը պատահական չէր.
Օշականի մշակոյթի պալատն այն
տասը մշակութային տներից մէկն
է, որ ընդգրկուած է իՄ ՔԱՅԼԻ

Հ, որ ըստ կիրառական է, որ այս համարդրամի «մարզպան» մշակութային հաստատութիւնների հօրացում եւ համայնքներում նրանց դերի վերաբիմաստաւորում» ծրագրում։ Ծրագրով նախատեսվում է մշակոյթի տների ենթակառուցուածքների բարեկարգում ու մարդկային ռեսուրսների հօրացում։

Պանծայի Հարիւրամեալ

Ծարունակուած էջ 1-էջ

բնակարանին մէջ կը վախճանէր
հայագիտութեան հսկաց մը եւս
յանձին Երանաշնորհ Տ.Տ. Գարե-
գին Ա Յովսէկիեանց Կիլիկիոյ Կա-
թողիկոսին: Երկուքն ալ, ինչպէս
իշշեցի, եղան հիմնադիր գիտնա-
կանները Երեւանի Պետական Հա-
մալսարանին: Երկուքին մահը ծանր
կը ճնշէր մեր ուսուցչին Սիմոն
Սիմոնեանի վրաց որ հանգուցեալ
Հայրապետին կողմէ իրեն որպէս
գիտական աշխատակից կարգած էր

1946 թուականէն ի վեր երբ Հայ-
րապետը պիտի հաստարակէր իր
մեծածաւալ *Յիշատակարանք Ձե-
ռագրաց» հատորը: Ուսանողներս
անուղղակիօրէն մտաւոր կապ մը
կը հաստատէինք Երեւանի Պետա-
կան Համալսարանին հետ իմանա-
լով երկու հայագէտ հիմնադիրնե-
րու վախճանուածի մասին, յատկա-
պէս Երանաշնորհ Տ.Տ. Գարեգին Ա
Յովսէփին անց Կաթողիկոսին որուն
հայրական հովանիին տակ ստա-
ցանք մեր կրօնական դաստիարա-
կութիւնը:

Զրադաշտականութիւն (Մազդեզականութիւն)

ՊՈՂՈՍ ԱՐՄԵՆԱԿ ԼԱԳԻՍԵԼԱՆ (Ծարունակուած նախորդ թիւեն)

Սինչ Զրադաշտ ու Օստանես, (Ostanes) աստղագիտութիւնը մզութիւնից զատուելու ատէն, Զրադաշտին վերոգրուող աշխատութիւնները Զրադաշտականութեան վարդապետութեան ուսմունքի մասին արտայայտութիւններ չէին, ինչպէս որ յոցները ու հռովմէացիները երեւակայում էին տեսնել:

Ձրադաշտականութեան զրեթէ
բոլոր անհարազատ (օտար ազգերի
հեղինակներ) գրութիւնները
կորատած են համարւում, նրանց
բնագիրների բեկորներ են միայն
վերապրած։ Բլինի-ի երկրորդ,
երրորդ դարերի աշխատութիւն-
ներում երկու միջին տողերի
Ձրադաշտին վերագրումը խիստ
չափազանցութիւն էր։

Ժամանակին, Աղեքսանդրիացի
գրադարանում (մահմետականներ
այրելէին գրադարանի լիտուն հազար
գրքերը, իբր իրենց հաւատքին
անհարազատ աշխատութիւններ
լինելուն համար) լիտուն հազար
գրքերի զոհաբերութիւն, այրուել
էին գիտութիւն, գրականութիւն,
պատմութիւն, արուեստներ,
օրէնսդորքերի հաւաքածոներ, անոնց
բացարձակ մեծամանութիւնը

απωνάνης Κρικορήνιων ακύνερης ήτοντος: Αξιωτέρη ποιησάνεται το πρότυπο μεταξύ της και της Σεμεροπώλης από την οποία σημαντικά διαφέρει, όπως σημειώνει ο Βασιλείους Τσακίρης, η οποία είναι πιο αρχαϊκή από την Σεμεροπώλη. Η Σεμεροπώλη είναι μια από τις πιο γνωστές γυναικείες φιγούρες στην αρχαϊκή Ελληνική ζωγραφική, με πολλές αντιτίθεμένες σε αυτήν φιγούρες να απαντώνται στην ιστορία της Ελληνικής ζωγραφικής.

Ղպտիական (Coptic) ամբողջ շական կրօնաճառի կցկուլը վկայութիւնը, վերոգրուած է Զոստրիանոս-Զրադշտին (Zostrianoc), 1945 թուականին գտնուել էր Նէկ Համմադի (Nag Hammadi) գրադարանում: Երեք տողանոց ծածկագիր արտագրութիւնում, շարունակուած 131 էջանոց բանագրութեան աշխատութիւնը, համարել էին որպէս Զորոարիանոսի (Zorostrianos) ճշմարիտ խօսքեր ու մանաւանդ ճշմարտութեան Աստուած Զրադշտի (Zoraster) խօսքերը: Ճշմարտութեան աստուած կոչելը կարող էր նկատուել Զրադշտական ուսմունքի մասին վկայութիւն: Սակայն, ուրիշ ոչինչ նկատելիօրէն

Գրադաշտական գոյուածքի պարունակառութեամբ, գրելու ոճով, բարքերից եղի եւ ամբողջապէս ազգակիցների հետ լինելու առկայութեամբ :
Զրադաշտին վերոգրուած նշուած աշխատութիւնների թւում «Բնութեան Մասին» բնագիր-նիւթեղել՝ բաղկացած չորս հատորներից (փափիրուսի գլաններ): Նրա կարուգուածքը Պլատոն (Plato's) ER-

ի մասին առասպելի վերապատումն
է, որտեղ Զրադաշտը գրաւել էր բուն
հերոսի փոխարէն իր դիրքը:
Փորֆիրի (Porphryty) երեւակայել էր
Փիթակորաս- (Pythagoras) Զրադաշտի
զրոյցը՝ «Բնութեան Մասին»,
աշխատութիւնում, որտեղ արեւը
գրաւել էր կենդրոն դիրք, այն
այդպէս էր նկատում ք.ա. երրորդ
դարում:

ի հակադրութիւն նրան,
Պղատոնը (Plato) ք.ա. չորրորդ դարի
տարբերակում, արեւը լուսնից վերեւ
երկրորդ տեղում դրել։ Կոլոտէս,
(Colotes) Զրադաշտից գրագորութիւն
կատարած լինելու համար ծաղրան-
քով մեղադրել Պղատոնին։ Հերակլ-
իդես Փոնտիկոս-ը (Heraclides
Ponticus) «Զրադաշտ» վերնագրով
մի աշխատութիւն էր յօրինել,
հիմնուած «Զրադաշտականութեան»
փիլիսոփիայութեան ուսմունքի վրայ,
որպէսզի իր անհամաձայնութիւնը
յայտնէր Պղատոնին՝ բնութեան
փիլիսոփիայութեան մասին նրա
ուսմունքին։ Յարգանքով վերա-
բերուելով «Բնութեան Մասին»
աշխատութեան (On Nature)
«Ծաւալի» (Volumen) ու նիւթի (Sub-
stance) մասին, միայն երկու
ճշմարտութիւններ էին յայտնի՝
խճողուած չափից աւելի աստղա-
գուշակութեան ենթադրութ-
իւններով։

Ջրադաշտի անունով շրջան-
առուել էր (հինգ հաստրոներով
Փափիրոս-ի գլաններ) Աստերօս-
կօփիտա (Astroskopita) տիտղոսա-
զրով մի ուրիշ աշխատովթիւն։ Նրա
վերնագրից ու առանձին հատուած-
ներից ենթադրուել էր, որ այն
աստուածագուշակութեան մասին
ձեռնարկ էր, գուշակութիւններ
անելու համար շատ խայտաբղէտ։

Զրադաշտին վերոգրուած
Երրորդ աշխատութիւնը՝ «Քարերի
Արժանիքի Մասին» (On virtue of
Stones), որից ոչինչ յայտնի է, բացի
նրա ծաւալից: Ենթադրուում է, մի
կեղծ Զրադաշտը այն երգած լինէր,
որից Կումանոր ու Բայլէզ (Cumanoor,
Bides) եզրակացրել էին, որ
աշխատութիւնը չափածոյ խօսք
կարուղ էր լինել: Զրադաշտին
վերոգրուած բազմաթիւ այլ
գրութիւնների բեկորներ (պահ-
պանուած ուրիշ հեղինակների
աշխատութիւններուած) վերոգրուած
էին Զրադաշտին, սակայն զրքերի
խորագիրները լիշտակուած չեն:

Ալդ կեղծ աշխատութիւնների հեղինակները, զանց արած մի քանի այլ յօրինողներ, Զրադաշտի հանճարեղ զարդարմաները նրանցից էին քաղել։ Հայստափէսի (Hystaspes) հեղինակած «Հայստասփէսի» Պատգամախօսները» աշխատութիւնը մոգութեան միուրիշ ականաւոր հեղինակի մարգարէութիւնների հաւաքածոց էր։ Այն տարբերակուած էր Զրադաշտական կեղծուած պրութիւններից, քաղուել Զրադաշտի հեղինակած սկզբնական աղբիւրներ։

Այլ պատկերացումների աղ-
բիւրները յստակ էին, ինչպէս օրինակի
համար Փլուտարքոսի (*Plutarch*)
պատկերացումները աստուածութեան
երկուութեան մասին: Ուրիշներ,
նրանցից լաւագոյնը կոչել մէկ
աստուած ու նրա հակառակորդը
սատանա՝ չար ոպի: Զրադաշտ *Մոդ-*
ը, որը ըստ այլ պատումների ապրել
էր *Տրոյ*-ի (*Troy*) պաշարումից հինգ
հազար տարիներ առաջ, սովոր էին
մէկին Հորոմազոս (*Hormazos*) իսկ
միւսը Արեմանիուս (*Aremanius*)
անուանել: Գերմանացի փիլիսոփան

Ֆրիդրիխ Նիկիթաչէ (Friedrich Neetsche) 1883-85 թուականների «Այսպէս Խօսեց Զարաստրա» (Thus Spoked Zarathustra) սկզբնական աշխատութիւնում, օպտագործել էր «Զարաստրա» անունը, որը կարեւոր նշանակութիւն ունեցել նրա համար։ Իր այդ աշխատութիւնում Նիկիթաչէ որոշակի յայտարարել էր՝ «Ես պէտք է յարգանքի տուրք տամ մի Պարսիկ Զրադաշտին, նրանք առաջինն էին, որ խորհում էին պատմութիւնն ամբողջականութեան մասին։ Նրա վիլսոնիքայական զաղփարները ընդգրկել էին Գերմանդ (Superman) հասկացողութիւնը ու մարդկացին գիտակցութեան եղափոխութեան «Ալքիմեական» ժամանակի ընթացքը»։

Գերմանացի երգահան Ռիչարդ
Ստրաուսի «Օփուս 30» օվերան
(թատերախաղ)՝ և ներշնչուած էր
Ֆրիդրիխ Նիհիթզաչի այլ գրքից:
«Այսպէս կօսեց Զրադաշտ» գրքով,
2001թուականին Զրադաշտը
ճանաչուել էր որպէս իմաստուն Մոռ
եւ ետ դասական արեւմտեան
մշակոյթի մտաւոր աշխատանք
կատարած հրաշալի անձնա-
ւորութիւն:

Մոցարդի օիկերայում - թա-
տերախաղում՝ Die Zauberflöte
Զրադաշտը երեւում է որպէս
Սարաստրո (Zarastro), իր Մասնակին
տարերքովներկայացնում է բարոյակին
կարգը (Asha)-ն ի հակառակութիւն
"Queen of the Night"-ի:

Հուսաւորութեան ժամանակի գրողներ, ինչպէս Վոլտէր Voltaire, Զրադաշտականութեան մասին հետազոտութիւն կատարել, այն հաւատքով, որ այն մի ձեւի արմատական միասուռածութիւն-աստուածադարձանութութիւն էր, նախընտրելի հախամնեար քրիստոնէութիւնից: Abraham Anquetic, Աւեստա-ի Avesta թարգմանութիւնով, արեւմտեան մշակովթում

Զրադաշտականութեան ուսումնա-
սիրութիիւնն էր սկսուել։
Նախագուսան եւ պատմասան
Gore Vidalի 1981 թուականի
«Արարում» վէպում, նկարագրել էր
լինելու Զրադաշտի թոռը, որի հետ
պատմասանը ունեցել բազմաթիւ
փիլիսոփայական բանավէճեր եւ որ
ինք նրա մահուանը վկայէր, ինելքին
Աշեցէք, պիտի ասէր հայոց Մեծն
Չափը Տի

աշուղ Զիւանի:
Զրադաշտի Ուսմունքի Ազգե-
ցութիւնը այլ կրօնների կանոններում
իւլամ-Մահմետականութիւն

Ութերորդ դարի al-Kalbi
իշխանութիւնը եւ 9-10 դարերի
պատմիչ Tabari տեղեկացրել են, որ
Զրադաշտը (Zaradusht bin Isfiman)-
ը Պաղեստինի բնակիչ եղել եւ
Երեմեայ մարգարէի հետեւողներից
մէկը: Այդ պատումի համաձայն
Զրադաշտը խարդաւանել էր իր
վարպետը, նրան անիծել էր բորոտ
լինել:

Ուխտազանց Զրադաշտը մի
դիպուածով ճամբորդել էր Balkh,
որտեղ կրօնափոխ արել Bishtgasb
Vishtaspa-ին, որը իր կարգին
հարկադրել էր իր ենթականերին
ընտրել Մոռային Զրադաշ-
տականութիւնը:Ալ-Տաբալի (al-
Ta bali, 681-683 տարիներ),
յիշատակելուրիշ մի աւանդութիւն,
ըստ որի Զրադաշտը միացել էր
Հրեայ մարդարէ Բիշտասպ-
վիշտասպ-ին (Bishtasb-Vishtaspa):

Վրանաւագակու (Ետիածն Ետիածր).
Նրանց ժամանելու ատին, Զրադաշտը
թագաւորի համար թարգմանել էր
Հրեաց մի իմաստունի ուսմունքը,
այդպէս համոզել նրան կրօնափոխ
լինել Մոռային Զրադաշտակա-
նութեանը:

Տասը-տասնմէկ դարերում
Հերետիկոցագիր (al-Sharastay)-ը
Նկարագրում է Maju Siya երեք
աղանդներ, որոնցից վերջինը al-
Shahrastani միայն Զրադաշտի
(Zaradushtiya) աղանդի հետեւրդներ
էին: Մարգարէի ճանաչման համար
Զրադաշտը ասել էր, «Նրանք
հարցնում են քեզ ինչպէս ճանաչէին
մի մարգարէի եւ հաւատալնրան, որ
ճշմարիտ լինել ինչ ասում էր. ասէք
նրան ինչ նա իմանում է՝ ուրիշնր
չեն իմանում եւ նա նոյնիսկ պիտի
ասէր քեզ ինչ սուտեր թաքնուած են
Զեր էութիւնում. նա կարող էր Զեզ
ասել ինչ որ հարցնում էիք նրան եւ
նա անում է նման ուրիշ բաներ,
որոնք ուրիշներ անկարող էին
կատարելու»:

Իսլամի մարդարէ Մոհամմէտ-ի (Mohammed) գալուստից կարճ ժամանակ առաջ, Մահմետականութեան ատէն, Պարսկաստանը հինգերորդ դարում Սասան-Սասանեան (Sasan) տոհմի գերիշխանութեան տակ էր: Մոհամմէտ մարդարէի ընկերակիցները Պարսկաստան ներխուժեն լու ատէն հաղորդակցութեան մէջ մտել Զրադաշտականութեան հաւատքի մարդկանց հետ, սովորել նրանց ուսմունքը, անմիջապէս եզրակացրել, որ Զրադաշտի կապէս յասուածուան ներշնչուած մարդարէ էր, նրանք կատարել էին նոյն վերաբերմունքը, որոնք արել էին այլոց հետ՝ (People of the book):

Թէեւ կուրանում ջրադաշտի
անունը ցիշատակուած չէր, սակայն
համարուած էր մէկը այն մարգարէ-
ներից որոնց անունները նաեւ
կուրանում ցիշատակուած չէին,
այնտեղ կայ մի յանգատող՝ «Եւ
մէնք նրանցից առաջ մարգարէներ
ուղարկել էինք. նրանցից ոմանք
կային, որ մէնք ցիշատակել էինք եւ
կան ուրիշներ որոնց չէինք
ցիշատակել»:

Մահմետականները Զրադաշտականութեան հիմնագիրին վերաբերուել էին որպէս մի ճշմարիտ մարդաբին, հաւատացել նրա կրօնքին, այնպէս ինչպէս արել էին ուրիշ հոգեշնորհ հաւատքների նկատմամ, պաշտպանել նաեւ Զրադաշտականութիւն կրօնքը: Ճէյմս Դարմեստար (James Darmesteter) մատնանշել էր Զենդ Աւեստայի (Zend Avesta) թարգմանութիւնում, որ Երբ իսլամը ձուլել էր Զրադաշտականների «People of the Book»-ի հաւատացեալներին, այն ապացուցանել հազուագիւտ մի պատմական իրողութիւն՝ լուծուել էր Աւեստայի ծագման աղբիւրի հարցը:

ԱՀՄԱԴԻՑՅԱՆԻ ՏԵՍԱԿԵՏԸ

Միրզա Տահիր Ահմադ (Mirza Tahir Ahmad), Աշմադի կողմէ իսլամ համայնքի չորրորդ խալիֆը, իր «Յայնութիւն-Բանականութիւն-Գիտութիւն» եւ ծշմարտութիւն» գրքում, Զրադաշտին համարել էր Աստուծոյ մարդարէն, Նկարագրել Ահուրա Մազդայի ասացուածքները. Բարութեան՝ աստուածը Ահուրա Մազդա (Ahura Mazda) ու Ահրիման (Ahriman) չարութեան աստուածը, պարզ կերպով սահմանել բարի ու չար ուժերի համակցութիւնը, կարողացնել մարդկանց թելաղրել դրսեւորելու ազատ կամք, մի մտապատճեր, որը նմանէ Հուութակիցի, Քրիստոնէութեան եւ իսլամի հաւատ ռնկեոին:

ՄԱՆԻՔՆՈՒԹԻՒՆ (ԱՂԱՆԴ) - MANICHAEISM

ՄԱՆԻՔԵՐՈՒՄ

Դոմինիկ Շիմը՝ US Open-ի Ախոյեան

Աւստրիացի Դոմինիկ Շիմը նուաճած է թենիսի ԱՄՆ-ի բաց առաջնութեան տղամարդկանց մենախաղի ախոյեանի տիտղոսը:

4 ժամ 2 վայրկեան տեւած մրցավէճի ընթացքին Դոմինիկ Շիմը առաւելութեան հասած է Գերմանիան ներկայացնող Ալեքսանդր Զվերեւի նկատմամբ 2:6, 4:6, 6:4, 6:3, 7:6 հաշուով:

27-ամեայ Դոմինիկ Շիմը դարձաւ առաջին Աւստրացի թենիսիստը, որ դարձած է ԱՄՆ-ի Բաց առաջնութեան ախոյեան:

US Open-ում ախոյեանութեան համար Շիմ կը ստանայ 3 միլիոն տոլար: US Open-ի ընդհանուր մրցանակային հիմնադրամը 53,4 միլիոն տոլար է:

ճապոնացի Նաոմի Օսական Կանանց US Open-ի Ախոյեան

Ճապոնացի Նաոմի Օսական նուաճած է թենիսի ԱՄՆ-ի բաց առաջնութեան կանանց մենախաղի ախոյեանի տիտղոսը: Եզրափակիչի ընթացքին 22-ամեայ մարզուհին 1:6, 6:3, 6:3 հաշուով յաղթած է թելառուսի ներկայացուցիչ Վիկտորիա Ազարենկային: Պայքարը տեւած է 1 ժամ 54 վայրկեան:

Կիսաեզրափակիչի ընթացքին Ազարենկան յաղթած էր ամերիկացի Սերենա Ուիլհամսին, Օսական Զենիֆեր Բրեյթիին (ԱՄՆ):

Համաշխարհային դասակարգման աղյուսակին մէջ Օսական կը բարձրանայ երրորդ տեղ: Առաջին ռակետի դիրքը կը պահպանէ աւստրալացի էտի բարթին:

«ՈՒՄԱՆ» Ոչ-Ոքի Խաղաց Ստուգողական Վերջին Խաղին. Միսիթարեանը Կոլի Շեղինակ

Հոռմի «ՈՒՄԱՆ» նոր մրցաշրջանի մեկնարկէն առաջ կատարեց վերջին ստուգողական խաղը: Հոռմէացիները Սարդինիա կղզին մէջ հանդիպեցան տեղի «Կալյարիի» հետ:

Առաջին խաղակէսը աւարտեցաւ դաշտի տէրերու առաւելութեամբ՝ 2:0: Երկրորդին արդէն աչքի ինկան հիւրերը, որոնք 15 վայրկեանին հաւասարեցուցին հաշիւը: «ՈՒՄԱՆ» երկրորդ կոլը հեղինակ դարձաւ Հենրիի Միլիթարեանը, որ հանդէս եկաւ առանց փոխարինման: Ի վերջոյ դրանցուցաւ 2:2 հաշիւ:

Մէկ շաբաթ յետոյ՝ Սեպտեմբերի 19-ին, «ՈՒՄԱՆ» կը մեկնարկէ Ա. սերիայի 2020-21թ.թ. առաջնութեան ընթացքին: Առաջին խաղին «գալլերը» կը հանդիպին «Հելաս Վերոնայի» հետ, անոր դաշտին մէջ:

Տիգրան Բարսեղեան՝ «Աստանայի» Օգոստոս Ամսուայ Լաւագոյն Ֆուտապոլիս

Հայաստանի ֆուտապոլի ազգային կիսապաշտպան Տիգրան Բարսեղեանը ճանաչուած է զազախական «Աստանայի» Օգոստոս ամսուայ լաւագոյն ֆուտապոլիս:

Ակումբի Twitter-եան էջը կը տեղեկացէ, որ քուէարկութեան արդինքով երկրպագուները Օգոստոս ամսուայ լաւագոյն ֆուտապոլիս ընտրած են Բարսեղեանին:

Պունդեսիկայի Վերադարձը՝ Սեպտեմբերի 18-ին

Գերմանական Պունդեսիկայի մամուլի ծառայութիւնը հերթական տեսանիւթը ներկայացուցած է 2020-2021թթ. մրցաշրջանի մեկնարկէն առաջ:

Տեսանիւթը նուիրուած է Գերմանիոյ առաջնութեան մեկնարկին, որ տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբերի 18-ին:

Ցիշեցնենք, որ Պունդեսիկայի 2019/20 մրցաշրջանի ախոյեան հոչակուեցաւ Միւնիենի «Պայքընը»:

Պոգրան Ապաքինուած է Քորոնայ ժահրէն

Ֆրանսացի ազգային հաւաքականի եւ «Մանչեսթեր եռնայթեդի» կիսապաշտպան ֆուլ Պոգբայի գորոնա ժահրէի քննութիւնը բացասական պատասխան տուած է, կը տեղեկացէ մանչեսթերեան ակումբի մամուլի ծառայութիւնը:

27-ամեայ Պոգբան Սեպտեմբերի 11-ին առաջին մարզումը ունեցած է «Մանչեսթեր եռնայթեդի» կազմին մէջ՝ կորոնայ ժահրէն ապաքինուելին յետոյ:

ՊՍԺ-ը Երկրորդ Պարտութիւնը Կրեց Ֆրանսայի Առաջնութեան Ընթացքին

Ֆրանսացի ախոյեան ՊՍԺ-ը Երկրորդ հանդիպումը ունեցաւ ֆրանսացի առաջնութեան ընթացքին եւ դարձեալ պարտութիւն կրեց նուազագոյն հաշուով:

Գերմանացի թոմաս Տուխելի գլխաւորած խումբը երրորդ տուրով ընթացքին մրցեցաւ «Մարսելի» հետ:

Հիւրերու կազմին մէջ աչքի ինկաւ ֆրանսացի կիսապաշտպան ֆլորինան Տուխելը:

Աւելցուած ժամանակի ընթացքին ֆուտապլիստներու միջեւ վիճաբանութեան հետեւանքով հեռացուեցան Լեյվին Կուրզավան (ՊՍԺ), Լեանդրո Պարեկեսը (ՊՍԺ), Նեյմարը (ՊՍԺ), Դարիո Բենեթը («Մարսել») եւ ժորդան Ամաւին («Մարսել»):

«Մարսել» նոյնպէս ունեցած է երկու հանդիպում եւ 6 միաւորով 5-րդ տեղին է: ՊՍԺ առանց միաւորի կ'ընթանայ 18-րդ տեղին վրայ:

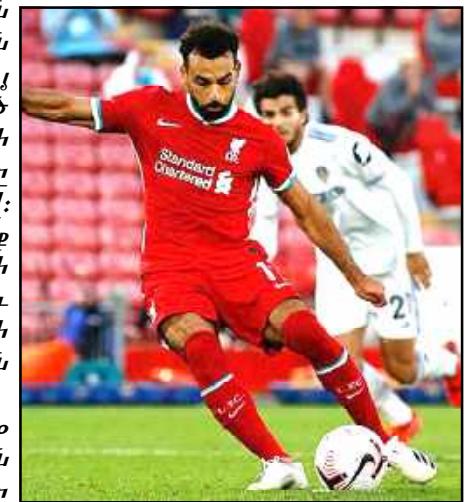
Առաջատարներն են 3 խաղերու 7-ական միաւոր վաստակած «Ռենը», «Մոնակոն» եւ «Լիլը»:

Սալահի Եռեակը ու Վան Դեյքի Կոլը Յաղթանակ Բերին «Լիվերպուլին»՝ 4:3

Անգլիոյ առաջնութեան առաջին օրուայ մրցումներուն ընթացքին «Լիվերպուլը» սեփական դաշտի վրայ մրցեցաւ Պրեմյեր լիգա վերադարձած «Լիվու Եռնայթեդի» հետ: Գերմանացի Յուրգեն Կուպի գլխաւորած խումբը առաւելութեան հասաւ 4:3 արդիւնքով:

«Լիվերպուլի» կազմին մէջ երեք կոլի հեղինակ դարձաւ եգիպտացի յարձակող Մոհամեդ Սալահը, որ երկու կոլը խփեց 11 մեթրանոցով: Աչքի ընկաւ նաեւ հոլանտացի պաշտպան Վիրջիլ վան Դեյքը:

Արժեն թիւնացի Մարսել Բիելսայի գլխաւորած խումբի կազմին մէջ՝ «Լիվերպուլի» դարպասը գրաւեցին անգլիացի կիսապաշտպան ճեք Հարիսոնը, անգլիացի յարձակող Պատրիկ Բեմֆորդը եւ լէհ կիսապաշտպան Մատեու Կիլիսը:

«Էվերտոն» 2 Տարուայ Պայմանագիր Կնքեց Խամես Ռոդրիգեսի Շետ

Գոլումպիացի կիսապաշտպան խամես Ռոդրիգեսը Մարտի դի «Ռեալէն» տեղափոխուեցաւ Լիվերպուլի «Էվերտոնը»: Անգլիական ակումբը 29-ամեայ ֆուտապոլիստի հետ կնքած է երկու տարուայ պայմանագիր եւս մէկ տարով երկարաձգելու հարաւորութեամբ:

Անոր ծառայութիւններով հետաքրքուած էր «Էվերտոնի» իտալացի գլխաւոր մարզիչ Կառլո Անչելոտին: Անոնք միասին աշխատած են Արքայական ակումբի մէջ:

Ոչ պաշտօնական տուեալով, տեղափոխման գինը կազմած է 22 միլիոն եւրօ:

Անցած մրցաշրջանին խամես Ռոդրիգես «Ռեալի» կազմին մէջ մասնակցած է 14 հանդիպումի, նշանակած 1 կոլ, կատարած է 2 կոլային փոխանցում:

Ցիշեցնենք, որ ֆրանսացի ֆուտապոլիստը գորոնայ ժահրէի վարակուելու պատճառով չէր կրցած մասնակցիլ ազգային հաւաքականի Սեպտեմբերին տեղի ունեցած հանդիպումներուն՝ Ազգերի լիկայի մրցաշարի ընթացքին:

ՄԱՐԱԶԴ

Տիկ. Տիմիրյան Սարգսիսեան

Տիկ. Լուսին Կիւլվարդեան եւ զաւակունք՝ Նար եւ Հար

Տիկ. Սեղա Սարգսիսեան եւ զաւակը՝ Փոլ

Տէր եւ Տիկ. Պօղոս եւ Սուհա Սարգսիսեան եւ զաւակները՝ Թամար,

Սարգիս եւ Վահագն

Տիկ. Մարի Գասապեան

Տիկ. Սիհամ Սարգիսիսեան եւ զաւակունք

Տիկ. Վերժին Ետալեան եւ զաւակունք

Տիկ. Սալբի Նաճարեան եւ զաւակունք

Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Գասապեան եւ զաւակունք

Եւ Համայն Սարգիսիսեան, Հատտատ, Կիւլվարդեան, Գասապեան,

Ետալեան, Նաճարեան, Աբրահամեան, Նանեճեան, Զէքեան, Ճուլֆածի,

Խաչիկեան, Գօղանեան ընտանիքներ եւ ազգականներ կը գուժեն իրենց

ամուսնոյն, հօր, մէծոր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ հարազատին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՊՈՂՈՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ 1923-ին) մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, 10 Սեպտեմբեր 2020-ին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, 11 Սեպտեմբեր 2020-ին, կէսօրէ ետք ժամը 3:00-ին, Նորաշէնի Սր. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Պուրճ Համուտի Ազգային գերեզմանատունը:

ՑԱՒԿՑԱԿԱՆ

Խոր ցաւով վերահասու եղանք Լիբանանի շրջանի ՍԴՀԿ-ի Վարիչ Սարմնի նախկին անգամ եւ Հայ Մարմնամարզական Միութեան վաստակաշատ ու նուիրեալ վեթերան Ընկ. ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան, որ պատահեցաւ Պէյրութի մէջ: Հանգուցեալը մէծապէս սատար հանիսացած է եւ քաջալերած մէր կառուցները, յատկապէս մարզական բնագաւառուն մէջ:

Սարգիս Սարգիսիսեանի մահով մէր կուսակցութիւնը կը կորսնցէ մէծ տեսլական ու նուիրում ունեցող գաղափարական անշեղ ընկեր մը, իսկ Հ.Մ.Մ.Տ. իր եղակի բարերարներէն մին: Մէր խորազգաց ցաւակցութիւնները հանգուցեալի համայն պարագաներուն:

Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի:

Ս.Դ.Հ.Կ. Արեւմտեան ԱՄՆի Վարիչ Մարմին

Մահացաւ Հ.Մ.Մ.ի Վեթերան Սարգիս Սարգիսիսեան

Խոր ցաւով տեղեկացանք Լիբանանի շրջանի Հայ Մարմնամարզական Միութեան պատուոյ նախագահ եւ վեթերան Սարգիս Սարգիսիսեանի մահը: Հանգուցեալը երկար տարիներ մէծ նուիրումով աջակցած է Հ.Մ.Մ.ի վերելքին: Իր նիւթա-բարոյական խրախուսանքներով մէծ ներդրում ունեցած է գաղութի մարզա-մշակութային եւ ընկերային միջոցառումներուն, գործնապէս սատարելով անոնց վերելքին ու յառաջիւղութեան:

Հ.Մ.Մ.ի երկար տարիներու վեթերան ընկերոջ մահուանը տիսուր առիթով մէր խորազգաց վշտակցութիւնները հանգուցեալի տիկնոյն, զաւակներուն եւ շրջանի մէր քոյլ կազմակալութեան բոլոր մասնածիւղիւրու անդամներուն:

Սարգիս Սարգիսիսեանի յիշատակը անմար պիտի մնայ բոլորիս սրտերուն մէջ:

Հ.Մ.Մ.ի Վարչութիւն

NATIONAL NOTARY ASSOCIATION
NOTARY PUBLIC

Garine Depoyan

626-755-4773

554 N. Chester Ave Pasadena, Ca. 91106

ghdepoyan@gmail.com

ՑԱՒԿՑԱԿԱՆ

Խոր ցաւով իմացանք հաւատաւոր եւ գաղափարական Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՏԱՂԼԵԱՆի վաղաժամ մահը, որ պատահած էր Չորեքշաբթի, 26 Օգոստոս 2020-ին, էրպիլ քաղաքին մէջ, իրաք:

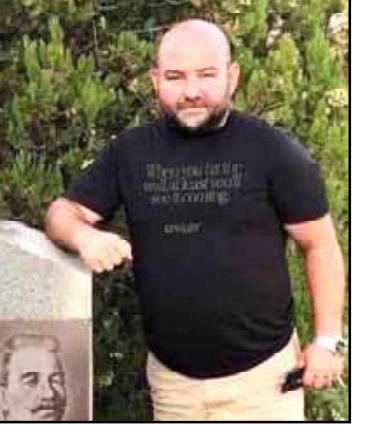
Հանգուցեալի վերջին փափաքին համաձայն, դիակը փոխադրուեցաւ Հայաստան: Ընկ. Յակոբը ամառապահ էր Ս.Դ.Հ.Կ. Տիրունի Ռւս. Երիտ, Միութեան եւ ապա եղած էր գաղափարապահ շտաբին մարմինը:

Անոր կանխահաս մահուան բօթը ցնցեց իր մտերիմ բոլոր բարեկամներն ու գաղափարական ընկերները:

Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՏԱՂԼԵԱՆի յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի, 9 Սեպտեմբեր 2020-ին, Եռաբլուրի ԱՄԱԼԿ-ի պանթէսմին մէջ, ուր ամփոփուեցաւ հանգուցեալին մարմինը:

Արարողութիւնը կատարեց Ս. էջմիածնի երիցագոյն հոգեւորականներէն՝ Տ. Ոսկան Արք. Գալիքաքեան:

Այս տիսուր առիթով, մէր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք հանգուցեալի տիկնոյն, ընտանեկանբարագաններուն եւ գաղափարական ընկերներուն:

ՇՆՈՐԻԿԱԿԱԼԻՔ

Այսու կու գանք մէր խորին չնորհակալութիւնները յախոնելու բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատութեամբ ու հաղորդակցութեան տարբեր միջոցներով, մասնակից եղան մէր հարազատին՝ Անդրանիկ Սարաֆեանի մահուան տիսուր առիթիւ մէր մէծ վիշտին, ամոքելով եւ միխթարելով մեզ:

Տէր եւ Տիկ. Յակոբ եւ Ալիս Սարաֆեան եւ զաւակները՝ Արեգ եւ Ռաֆիկ:

Առ այդ \$250 տոլար կը նուիրեն «Մասիս»ին:

ԶՐԱԴԱՇՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Շարունակուած էջ 17-էն

Զրադաշտին համարել էր եղած լինէր մարգարէնների շարքին (Յիսուսի եւ Բուտտացի հետ) մի անհատականութիւն, որից Մանի (Mani)-216/276- ծայրագոյն բարձրութիւնն էր: Զրադաշտի բարույական կրկնաստուածութիւնը, մի աստիճանով մարմնաւորուած Մանի-ի վարդապետականութեանը, որը աշխարհը դիտել էր դիցածնական ճակատամարտերում բարի ու չար հակադիր ուժերի միջեւ փակուած:

Մանիքնութիւնը նաեւ համակցուած էր Զրադաշտական աւանդութեան այլ տարրերի հետ, եւ ինչպէս որ գերբենական էակների անունների հետ: Երկուքէն ոչ մէկը մասը զօրակցուած էր Զրադաշտի սեփական ուսմութեանը, որը աշխարհը դիտել էր դիցածնական ճակատամարտերում բարի ու չար հակադիր ուժերի միջեւ փակուած:

Մանիքնութիւնը նաեւ համակցուած էր Զրադաշտական աւանդութեան իրագործողը, տեսել էր Սասանեան կայսր Բահրամ-ի Վահրամ զերծը: Շօղի էֆֆենդի (Shoghi Effendi) Բահայ-ու Բահայ-ի հաւատքի ստեղծողը՝ Բահայ-ու լլահ: Շօղի էֆֆենդի (Shoghi Effendi) Բահայ-ու հաւատքի պահպանը, Բահայ-ու-լլահ-ին համարել որպէս ետ-սասաննեան Զրադաշտականութեան վարդապետութեան իրագործողը, տեսել էր Սասանեան կայսր Բահրամ-ի Վահրամ զերծը: Շօղի էֆֆենդի նաեւ յատարարել, որ Զրադաշտը ապրել էր Շօղի էֆֆենդի նաեւ Քրիստոնութիւնը 2500 տարիներ առաջ:

(Քետեւեալ գրութիւնը համացանցի հրապարակուածներից, թարգմանուած է իմ կողմից)

ՄԱՍԻՍ ՇԱԲԱԹԱՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Yes, I wish to subscribe to Massis Weekly

Enclosed a check for (one year)

* \$50,00 * \$100,00 (first class) for USA

\$ 125,00 (Air Mail) for Canada.

\$ 250,00 (Air Mail) Overseas.

Name: _____

Address: _____

City: _____ State: _____ Zip Code: _____

Country: _____

Tel: _____ Email: _____

Լրացրեք 2020 թվականի մարդահամարն այսօր:

9 պարզ հարցերին պատասխանելու համար ընդամենը մի քանի րոպե հատկացնելը օգնում է որոշել դոլարները, որոնք ֆինանսավորում են կարևոր ծրագրեր առաջիկա 10 տարիների համար:

Մարդահամարը միլիարդավոր դոլարներ մատուցելով օգնում է աջակցել համայնքային գլխավոր ծառայությունների, ներառյալ՝

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԱԾԱԿԻ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՍՆՆԴԱՅԻՆ
ԾՐԱԳՐԵՐԻ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԵՎ
ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԵՎ ԱՇԽԱՏԱՏԵՂԵՐԻ ՍԵՂՑՄԱՆ

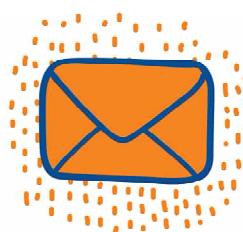
Կալիֆորնիացիները կարող են օգնել ամբողջական հաշվարկի իրականացման, մասնակցելով երեք եղանակներից մեկի միջոցով՝

Առցանց
my2020census.gov

Հեռախոսով
844-330-2020

Փոստով
Լրացրեք և վերադարձեք ձեր
Մարդահամարի ձևաթուղթը:

Բոլոր համայնքները արժանի են իրենց ընտանիքների բարգավաճման և ապահովման հնարավորության:

Մարդահամարը լրացրեք 2020 թ. Սեպտեմբերի 30-ից առաջ:

Ձեր 2020 թ. Մարդահամարի տվյալներն անվտանգ են, պաշտպանված և գաղտնի: